

Til FALS

**Festskrift i anledning af
Foreningen af Lærere i Samfundsfags
50-årsjubilæum**

**Redigeret af Marie-Louise Bach, Anders Hassing
og Vibeke Allerup Petersen**

Til FALS. Festskrift i anledning af Foreningen af
Lærere i Samfundsfags 50-årsjubilæum

© Forlaget Columbus, FALS og forfatterne 2019

Uddelt til deltagerne på FALS' general-
forsamlingskursus 7. november 2019.

Grafisk tilrettelæggelse og omslag: Bodil Mulla

ISBN: 978-87-7970-587-6

Indhold

Forord 7

Linda Bettina Petersen og Jakob Sinding Skött:

Faget i midten 11

Bertel Haarder:

Lykønskning med appel til eftertanke 21

Peter Kuhlman:

Kampen om samfundsfag 25

Lars Scheibel:

Kampen for samfundsfag 31

Bent Fischer-Nielsen:

Samfundsfag og FALS i 50 år 39

Anders Hassing:

Samfundsfagslærernes forlag 51

Emil Magnus Bjerre:

Ny underviser i samfundsfag 63

Kathinka Skriver:

Gøgeungen der blev voksen 67

Jeanette Axelsen:

Samfundsfag lukker matematikfaget op 73

Mikkel Vedby Rasmussen:

Kompetente, korporative og kosmopolitiske 79

Forord

Med dette festskrift fejrer vi 50 års levende miljø omkring samfundsfag og vores faglige forening for faget.

Samfundsfag blev undfanget som ide i efterkrigsårenes demokrati-debat, oprettet via engagerede embedsmænd og professorer i starten af 1960'erne, var ungt med de unge under studenteroprøret i 1960'erne og 1970'erne og blev gren- og senere valgfag med massegymnasiets indtog. Med reformen i 2005 satte samfundsfag sig til rette som obligatorisk fag for alle elever på ungdomsuddannelserne, og som foreløbig kulmination fik faget i 2016 seniorværdighed som et såkaldt profilfag i det almene gymnasium.

Bag den tilsyneladende lineære fortælling gemmer der sig dramatiske kampe for, om, i, med og nogle gange også imod faget – og et hav af fascinerende anekdoter. En afgørende aktør i og arena for fagets udvikling har været Foreningen af Lærere i Samfundsfag (FALS), der blev etableret tre år efter at faget var blevet oprettet på de første gymnasier. I år er det halvtreds år siden.

I anledning af jubilæet har FALS nedsat en redaktionsgruppe fra FALS-bestyrelsen og Forlaget Columbus' fondsbestyrelse, der har inviteret en række aktører i og omkring faget til at skrive en hilsen og bidrage med deres særlige perspektiv på samfundsfag i både med- og modvind. Her ser vi faget indefra og udefra og får en række meget forskellige blik ind i den faglige foreningshistorie, som jubilæet markerer.

FALS' nuværende formand og næstformand, Linda Pedersen og Jakob Sinding Skött, tegner i deres indledende indlæg et billede af, hvordan FALS' bestyrelse ser på fagets aktuelle tilstand anno 2019 samt hvilke udfordringer faget står overfor i fremtiden.

Samfundsfag har gennem sin levetid været omdiskuteret fra politisk side. MF for Venstre og to gange undervisningsminister Bertel Haarder har ofte blandet sig i den diskussion og var blandt andet ophavsmand til en sejlivet metafor om samfundsfag som en ”gøgeunge” i gymnasiet. Bertel Haarder var også med til at indgå det omdiskuterede ”tvangsægteskab” fra 2005 mellem samfundsfag A og matematik B, som nogle samfundsfagslærere holder af og andre bander langt væk. I indlægget kan man læse Bertel Haarders tanker om fagets rolle og hvilken retning han mener, at faget bør bevæge sig i i fremtiden, så det kan komme af med et gammelt ry for at være et ”snakkefag” og elevernes nemme valg.

Peter Kuhlman, som i mange år spillede en central rolle i faget som FALS-formand, fagkonsulent og formand for Forlaget Columbus Fond, giver sin egen fortælling om interne fagkampe og advarer mod, at faget kommer til at ”sejre ad helvede til”.

Et andet perspektiv bibringer tidligere FALS-formand og meget andet Lars Scheibel, der i et interview fortæller om bestræbelserne på at bygge bro mellem jyder og københavnere i foreningen, længe inden nogen havde tænkt på Storebæltsbroen.

Bent Fischer-Nielsen, fagkonsulent i samfundsfag siden 2007, har også en fortid som formand for FALS. I sin personlige beretning giver han et indblik i sit eget møde med samfundsfag på universitetet, det regionale samarbejde samt FALS set både indefra bestyrelsen og fra positionen som fagkonsulent. Alt sammen krydret med egne historiske billeder.

Anders Hassing, direktør for Forlaget Columbus og tidligere bestyrelsesmedlem i FALS, fortæller historien om samfundsfagslærernes forlag, fra det var de nyopstartede FALS-medlemmers ”køkkenbordsforlag” til en etableret læremiddelleverandør til ungdomsuddannelserne.

Emil Magnus Bjerre fortæller sin egen beretning om, hvordan det i dag er at starte som ny samfundsfagslærer med glæder og udfordringer – og hvilken rolle den faglige forening spiller i den sammenhæng.

Samfundsfag er nogle gange af andre faggrupper blevet beskyldt for fagimperialistisk adfærd. Samtidig er faget dog altid en kærkommen “legekammerat” i det flerfaglige samarbejde, når eleverne skal lære at se meningen med alt fra infinitesimalregning og kernekraft til talehandlinger og fransk lyrik.

Kathinka Skriver fra Dansk lærerforenings bestyrelse giver et indblik i en dansklærers syn på samfundsfag og det omfattende samarbejde mellem fagene. Fra en skepsis i starten til åbenbaringen af mange muligheder i det flerfaglige samarbejde, hvor dansk ikke blot reduceres til et “redskabsfag”. Selvom samfundsfag for ofte sniger sig ind i elevernes kronikker, så er der alligevel ifølge Kathinka Skriver et stort potentiale i den almindelse, som eleverne får i samfundsfag, der kan trækkes på i danskundervisningen.

Jeanette Axelsen er formand for Matematiklærerforeningen og præsenterer matematiklærerens mulighederne ved de mange elever med samfundsfag. Samfundsfag kan være med til at give matematik tyngde, idet man skal argumentere fagligt for sine synspunkter. Og måske vigtigere, så er samfundsfag med til at give en nødvendighed for at lære matematik, idet samfundsfag A – takket være Bertel Haarder – er gift med matematik B, og flere elever kan se det positive udbytte af at kombinere fagene. Om ikke andet er det en ydre motivation for at lære matematik. Udbyttet af samarbejdet går naturligvis også den anden vej.

Sidst, men ikke mindst løfter Mikkell Vedby Rasmussen, professor i statskundskab ved Københavns Universitet og dekan på det samfundsvidenskabelige fakultet, sløret for, hvordan vores samfundsfaglige studenter modtages på de samfundsvidenskabelige uddannelser og glæden i at arbejde videre med studenterne, mens de hurtigt udvikler sig til studerende. Mikkell Vedby Rasmussen karakteriserer dem som ”kompetente, korporative og kosmopolitiske” og har også et indspark til debatten om, hvilke kompetencer man bør opdyrke i vores undervisningsfag.

En fælles fortid kan danne grundlag for et fællesskab i nutiden, og det håber vi, at FALS-jubilæet og dette lille skrift kan bidrage til. Samtidig håber vi også, at nutidens faglige fællesskab vil bære de engagerede diskussioner og frugtbare uenigheder med ind i fremtidens foreningsfæl-

leskab til glæde for både lærere, elever og det samfund, vi beskæftiger os med og engagerer os i.

Redaktørerne vil gerne takke festskriftets mange skribenter for deres bidrag og Columbus Fond for at betale for udgivelsen.

Marie-Louise Bach, Anders Hassing og Vibeke Allerup Petersen,
oktober 2019

Linda Bettina Petersen

Formand for FALS. Lektor ved
Rosborg Gymnasium og HF.

Jacob Sinding Skött

Næstformand for FALS.
Lektor ved Nyborg Gymnasium.

Faget i midten

Af Linda Bettina Petersen og Jakob Sinding Skött

Foreningen af Lærere i Samfundsfag (FALS) fylder 50 år. Hvis foreningen var en kvinde, ville vi sige, at årene klæder hende. Hun er rig på erfaringer fra et langt liv i fagets tjeneste, men selv om hun nu er midaldrende, er hun stadig fuld af initiativ og virkelyst. Vi mener, at hun her på tærsklen til sin 50-årsfødselsdag står godt rustet til at møde nye udfordringer og fortsætte sit virke *”til gavn for undervisningen i samfundsfag”* (§ 2 i Foreningen af Lærere i Samfundsfags vedtægter). Men vi må samtidig erkende, at hun skal agere i en verden, som er væsentlig anderledes, end da FALS blev stiftet i 1969.

Bestyrelsen for FALS har heldigvis et stærkt udgangspunkt for sit arbejde. Vi nyder først og fremmest godt af en stærk opbakning fra vores medlemmer. Foreningen organiserer langt hovedparten af samfundsfagslærerne i gymnasiet, og det er afgørende for, at vi kan fortsætte bestræbelserne på at udvikle og fremme undervisningen i samfundsfag. Dette arbejde omfatter en lang række aktiviteter, som mange medlemmer også støtter aktivt i samspil med eller med støtte fra bestyrelsen. FALS afholder kurser og udgiver artikler med pædagogisk og fagligt sigte. Foreningen deltager i faglige samarbejder og udarbejder undervis-

ningsmaterialer sammen med forskellige samarbejdspartnere. Den er også blevet aktiv på sociale medier som Facebook. Sidst, men bestemt ikke mindst, har bestyrelsen for FALS de senere år kastet sig ind i ”lobby-kampen” på Christiansborg. Det er nemlig i stigende grad blevet nødvendigt at pleje kontakten til politikerne og forsøge at påvirke den beslutningsproces, som kan få afgørende betydning for samfundsfags fremtid i gymnasiet.

Nye udfordringer

Faget står nemlig over for nye udfordringer i disse år. Det kan virke paradoksalt, fordi samfundsfag på mange måder fremstår som vinderen af ”studieretningsvalget” efter gymnasireformerne i 2005 og 2016. I 2017 og 2018 valgte mere end 40 procent af gymnasieleverne en samfundsfaglig studieretning. Hovedparten af eleverne valgte retningen samfundsfag A og engelsk A, mens en mindre del valgte at kombinere samfundsfag på A-niveau med matematik A. Omvendt er de sproglige studieretninger under pres: Godt hver 10. elev valgte en sproglig retning i 2017 og 2018. Fem år tidligere var det hver 5. elev. Der er dermed tale om en markant tilbagegang for sprogfagene, hvilket bestemt ikke var intentionen med 2013-reformen, som netop skulle styrke sprog og naturvidenskab i gymnasiet.

Tallene har da også fået fremtrædende politikere til at fare i blækhuset. I et debatindlæg i Berlingske den 26. februar 2018 beskriver Bertel Haarder for eksempel samfundsfag som en ”’gøgeunge’, der fortrænger tysk og fransk, matematik og naturfag og sender titusindvis af studerende på suppleringskurser”. Haarder foreslår i stedet, at ”alle gymnasieelever skal have to studieforberedende fag på højt niveau (sprog, naturfag eller matematik). Hvis de også vil have samfundsfag på højt niveau (som universiteterne ikke anerkender som studieforberedende), så må de tage det som et tredje højniveaufag”. Han vurderer, at vi dermed undgår, at ”eleverne fravælger studieforberedende fag til fordel for samfundsfag, fordi de mener, at de derved lettere kan snakke sig til et højere genemsnit”.

Undervisningsminister Merete Riisager og fremtrædende folketingsmedlemmer som Dansk Folkepartis Marie Krarup har ligeledes bebudet, at de ønsker at ændre studieretningerne og beskære samfundsfag for at få gymnasieeleverne til at prioritere sprogfagene. Et forslag, der har været fremme i medierne, er at afskaffe den populære samfundsfaglige retning med samfundsfag A og engelsk A eller ændre den til en mere sproglig studieretning med fem A-fag, hvor to af fagene skal være fremmedsprog.

En række politikere betragter således samfundsfag som en ”fremmed fugl”, der fortrænger de alment dannende og kompetencegivende sprogfag fra reden. Vi mener imidlertid, at billedet er langt mere nuanceret, end politikerne giver udtryk for. De senere år har FALS derfor arbejdet for at ændre opfattelsen af, hvad samfundsfag er, hvad faget kan, og hvorfor eleverne vælger samfundsfaglige studieretninger.

Samfundsfag er et tilvalg

Det, at så mange gymnasieelever vælger samfundsfag, er efter vores mening et tegn på, at de unge er politisk bevidste og interesserede i samfundet. I modsætning til, hvad nogle politikere tror, vælger eleverne ikke faget, fordi de synes, det er ”let”, men derimod fordi de mener, at faget er spændende, vigtigt og relevant. Det er efter vores opfattelse fuldt forståeligt. I en verden, der på mange måder er i opbrud, og hvor demokratiet på flere fronter er under pres, spiller samfundsfag en vigtig, alment dannende rolle. Samfundsfag klæder simpelthen eleverne bedre på til at navigere i et samfund og en verden i forandring.

”Vi skal holde fast i, at samfundsfag er ”faget i midten”, som bygger bro mellem naturfagene og sprogfagene.”

For eksempel hænger evnen til at gennemskue ”fake news” og misinformation uløseligt sammen med at have en kritisk sans og et demokratisk sindelag. Her er samfundsfag i gymnasiet et af de fag, som løfter en central opgave. I faget introduceres eleverne for en dyb faglighed base-

ret på forskning i demokrati, politik og medier. Det klæder dem på til at kunne afgøre, om en nyhed er troværdig. Samtidig opnår de kendskab til, hvor de kan finde god, gennemarbejdet journalistisk eller faglig viden, som kan hjælpe dem til at se, om det, de læser, er sandt eller falsk. Eleverne får dermed den politiske dannelse, som er nødvendig for, at de kan forholde sig kritisk til den strøm af falske nyheder og misinformation, der undergraver demokratiske samfund.

FALS har de senere år arbejdet for at udbrede den positive historie om, hvad samfundsfag kan, både i debatindlæg og gennem møder med politikere og andre interessenter. Samfundsfag er, som Bertel Haarder påpeger, endnu ikke kompetencegivende til videregående uddannelser. Faget spiller imidlertid en anden – og vigtigere – rolle i gymnasiet, fordi det medvirker til at fastholde unges interesse for at blive demokratiske medborgere.

Tal i samfundsfag

En del af den almene dannelse er at forstå, hvordan tal kan bruges og misbruges i medierne og den politiske debat. For eksempel viderefremidler medierne ofte meningsmålinger uden at tage de nødvendige forbehold for målingernes usikkerheder. Donald Trumps overrumplende sejr ved præsidentvalget i november 2016 viste med al tydelighed, hvor vigtigt det er at læse og bruge meningsmålinger rigtigt. Samtidig er der ingen tvivl om, at evnen til at behandle tal på en kritisk måde er en væsentlig samfundsfaglig kompetence, som bliver efterspurgt af både offentlige og private arbejdsgivere. Vi mener derfor, at det er vigtigt, at eleverne lærer om brugen af tal i samfundsfag.

Omvendt er det afgørende, at samfundsfag i gymnasiet ikke bliver ”koloniseret” af den ”videnskabeliggørelse”, der kommer fra matematik og de naturvidenskabelige metoder. Samfundsfag er andet og mere end talbehandling. Vi skal holde fast i, at samfundsfag er ”faget i midten”, som bygger bro mellem naturfagene og sprogfagene. Faget har en væsentlig humanistisk dimension, der ikke må forsvinde i det voksende fokus på det, der kan måles, vejes og beregnes.

Når det er sagt, skal eleverne kunne anvende statistik til at undersøge politiske, økonomiske og sociale tendenser, og samfundsfag kan medvirke til at gøre brugen af tal levende og relevant for dem. I bestyrelsen er vi dog bevidste om, at italesættelsen af statistik som ”matematik i samfundsfag” har delt vandene blandt både samfundsfags- og matematiklærerne. Derfor har vi gjort vores for at bakke op om samarbejdet gennem udvikling af undervisningsmaterialer og kurser, der har til hensigt at gøre lærerne i stand til at håndtere opgaven.

Samfundsfag kan løfte sprogfagene

Den senere tid har der været et voksende politisk pres for at styre gymnasieeleverne ind på bestemte studieretninger. I FALS er vores opfattelse, at denne tankegang er grundlæggende forkert. Eleverne skal selv beslutte, om de vil gå på en naturvidenskabelig, en samfundsfaglig eller en sproglig studieretning. Udgangspunktet bør være elevernes valg. Vi skal ikke sætte begrænsninger på studieretningerne for at få dem til at vælge noget andet. Det er nemlig vores klare overbevisning, at de unge bliver dygtigere, hvis de er motiverede, og de bliver motiverede, når undervisningen tager udgangspunkt i deres interesser og en forståelse af, hvad de skal bruge faget til.

Efter vores mening er samfundsfag en del af løsningen på sprogfagernes udfordringer og det politiske ønske om at styrke sprogfagene i gymnasiet. Vi mener, at samfundsfag supplerer og understøtter den sprog- og kulturforståelse, som sprogfagene giver eleverne. I læreplanen står der, at samfundsfag ”giver eleverne redskaberne til at forstå og forklare de forandringer, som finder sted i forskellige samfund, forskellige regioner og i det globale system”. Velfærd i Tyskland, ”de gule veste” i Frankrig, Cataloniens løsrivelse fra Spanien, Brexit i Storbritannien og Trumps udenrigspolitik er alle eksempler på emner, vi arbejder med i faget. Samfundsfag er derfor et bredt favnende fag, som kan samarbejde med og fremme elevernes interesse for sprogfagene.

Det hører med til billedet af, at samfundsfag har fyldt meget i gymnasiet siden den forrige gymnasiereform i 2005, at faget med sine tværdis-

sciplinære arbejdsformer giver gode muligheder for at samarbejde med stort set alle andre fag – ikke mindst med sprogfagene. Det viser erfaringerne fra både Almen Studieforbereelse (AT) og Studieretningsprojektet (SRP).

Samtidig er rygterne om samfundsfags dominans i gymnasiet noget overdrevne, og italesættelsen af studieretningen med engelsk A og samfundsfag A som en samfundsfaglig studieretning misvisende. Selv i samfundsfaglige studieretninger er der flere timers sprogundervisning end samfundsfagsundervisning. For eksempel har studieretningen med samfundsfag og engelsk på A-niveau indbygget to sprogfag. Ud over engelsk er der tale om enten et fortsættersprog (tysk, fransk eller spansk) på B-niveau eller et begyndersprog (fransk eller spansk) på A-niveau. Det betyder i praksis, at der er flere timers sprogundervisning end samfundsfagsundervisning.

Studieretningen med samfundsfag A og engelsk A er således allerede en ”sproglig retning”, hvor eleverne har mulighed for at arbejde intensivt med deres sprogfag i samarbejde med samfundsfag. Samarbejdet mellem engelsk og samfundsfag har været et kendetegn ved studieretningen siden 2005, og erfaringerne herfra kan naturligt overføres til andre sprogfag. Vi mener derfor, at vi skal bruge elevernes interesse for samfundsfag som løftestang for at skabe interesse for at blive bedre til sprogfagene.

En sprogstrategi med samfundsfag

Bestyrelsen har på den baggrund sat en række tiltag i værk, som har til hensigt at løfte interessen for sprogfagene i gymnasiet, og vi har haft lejlighed til at drøfte vores tanker på et møde med undervisningsministeren.

For det første mener vi, at en løsning på elevernes fravalg af sprogfagene er at samarbejde mere med de fag, som eleverne vælger til, herunder samfundsfag. FALS arbejder således tæt sammen med sprogfagenes foreninger om at udvikle og etablere fællesfaglige forløb. Samarbejdet er blandt andet mundet ud i to kurser om samspillet mellem samfundsfag og henholdsvis tysk og fransk. Derudover har foreningen søgt midler til at lave talentudvikling af elever med særlig interesse for tysk sammen

med Forlaget Columbus, Grænseforeningen, Tysklærerforeningen for HF og VUC samt Historielærerforeningen for HF og VUC. Herunder planlægger vi et større projekt, som skal bakke op om at udbrede interessen for tysk sprog, historie, samfund og kultur blandt de unge.

For det andet har FALS stillet undervisningsministeren et forslag om en forsøgsordning med ekstra midler til at etablere forskellige former for samarbejde mellem samfundsfag og fortsættersprogene tysk og fransk.

Vi foreslår, at det i højere grad skal være muligt at danne små hold, så skolerne får reel mulighed for at oprette klasser med samfundsfag og engelsk A samt tysk eller fransk fortsætter-sprog på B-niveau. Vores forhåbning er, at det vil styrke

”Selv i samfundsfaglige studieretninger er der flere timers sprogundervisning end samfundsfagsundervisning.”

elevernes interesse for fortsættersprogene, så de selv vælger at hæve dem til A-niveau. Derudover er to andre muligheder at oprette små hold med samfundsfag A sammen med tysk eller fransk A og engelsk på B-niveau samt at styrke studieretningen med samfundsfag på B-niveau sammen med to sprogfag.

Fagets omdømme

Disse bestræbelser på at styrke sprogfagene gennem samspil med samfundsfag ligger i tråd med erhvervslivets efterspørgsel efter unge med sproglige kompetencer sammen med naturvidenskabelige eller samfundsfaglige kompetencer.

Et af den nuværende bestyrelses fokuspunkter er at flytte faget væk fra de kritiske røster og vise, hvad vores elever lærer, og dermed hvilke kompetencer de kommer ud med efter tre års undervisning i samfundsfag på A-niveau. I den forbindelse har vi haft møder med Dansk Industri, Dansk Erhverv og de samfundsvidenskabelige fakulteter på universiteterne. Hensigten hermed er for det første at ”have fingeren på pulsen” med hensyn til de uddannelser og det arbejdsmarked, som vores elever

kommer til at møde, og for det andet at vise uddannelsesinstitutioner og arbejdsgivere, hvad eleverne rent faktisk kan, når de har haft samfundsfag A.

I den sammenhæng har Mads Eriksen, der er uddannelses- og forskningspolitisk chef hos Dansk Erhverv, udtalt, at de eksamenssæt, han har set fra samfundsfag A ”i høj grad øver studenterne i de kompetencer, som vi fremadrettet har brug for”. Samfundsfag er først og fremmest relevant for universiteter og erhvervsliv, fordi faget giver eleverne evnen til at overskue kvantitativt og kvalitativt materiale samt analysere og formidle komplicerede problemstillinger. Mads Eriksens udtalelse bekræfter os i, at vi i FALS er nået et godt stykke vej i bestræbelserne på at vise aftagerne af vores elever, hvad faget kan, og hvorfor det er en vigtig del af elevernes forberedelse på studie- og arbejdslivet efter gymnasiet.

Samfundsfag ved en skillevej

Samfundsfag står på tærsklen til en ny verden. Faget har gennem de sidste 50 år oplevet vækst og fremgang på trods af flere forsøg på at begrænse dets størrelse. FALS har efter 2005-reformen fået en stor tilgang af medlemmer på grund af de mange samfundsfagslærere, der er blevet ansat på gymnasierne. Samfundsfag er blevet stort, men vi mener ikke, at faget fylder for meget: Elevernes tilvalg af samfundsfag giver mening, fordi det giver dem værktøjer til at forstå og forklare en verden præget af forandringer, som ingen af os helt begriber omfanget af. Derfor er og bliver samfundsfag et vigtigt fag i gymnasieskolen nu og i fremtiden. Det vil vi fortsat arbejde på at vise omverdenen. Tillykke til Foreningen af Lærere i Samfundsfag med de 50 år!

Bertel Haarder

Undervisningsminister (V) 1982-1993 og 2005-2009. Lærer ved Askov Højskole fra 1968 til 1973, timelærer i samfundsfag ved Haderslev Statsseminarium fra 1971 til 1973 og seminarieadjunkt i samfundsfag ved Aalborg Seminarium fra 1973 til 1975.

Lykønskning med appel til eftertanke

Af Bertel Haarder

Jeg er selv samfundsfagslærer af profession. Har som cand.scient.pol. været ansat på Haderslev og Aalborg Seminarium, hvor jeg underviste kommende folkeskolelærere i det dengang nye fag samfundsfag. Det var et tilfælde, at jeg blev seminarieadjunkt og ikke adjunkt i samfundsfag i gymnasiet.

Jeg har fulgt fagets udvikling gennem alle årene. Fra den aldeles ubetydelige stilling, det havde i 1970'erne, til den næsten dominerende stilling, det har i dag i gymnasiet.

Der er grund til at ønske både faget og dets udøvere til lykke med den torndnende succes. Det er altid godt, når eleverne vælger et vigtigt fag, der interesserer dem.

Men man kan også ”sejre ad helvede til”, som en tidligere LO-formand engang sagde. Jeg bliver nødt til at dryppe en lille smule malurt i bægeret. Ikke for at provokere, men for at appellere til eftertanke:

1) Det er et problem for faget, at nogle elever antyder, at de vælger det, fordi det er lettere at få en god karakter i samfundsfag end i de fag, der anerkendes som studieforberedende af universiteterne, inklusive de samfundsvidenskabelige fakulteter. Det skal fagets udøvere og de ansvarlige i ministeriet ikke finde sig i. Det kan de ikke have siddende på sig. Enten må det dementeres med tal og argumenter, eller også må der ske en opstramning.

2) Det er også et problem for faget, at det i stigende grad betragtes som gøgeungen, der udkonkurrerer såvel de naturvidenskabelige fag som sprogfagene. Der er tilmed risiko for, at problemet forstærkes i de kommende år, hvorefter politikerne strammer lovgivningen, med den konsekvens at nogle af samfundsfagslærerne mister deres arbejde.

Jeg har med glæde erfaret, at såvel rektorer som repræsentanter for fagets udøvere godt kan se problemerne. Det giver håb om, at en moderat justering kan bringes på plads i tide.

Eksakte elementer

Førstnævnte problem kunne måske imødegås ved at styrke nogle af de eksakte elementer i faget. Dele af matematikken er yderst relevant, hvis man vil vide noget om meningsmålingers validitet, sandsynlighedsberegninger, nationaløkonomi og privatøkonomi, elasticitetsberegninger, udbud og efterspørgsel osv. En model kunne også være elementer af undervisning i faget på et fremmedsprog.

Et mål kunne også være at få faget anerkendt som studieforberedende på de samfundsvidenskabelige fakulteter. Da jeg var på college i USA, havde samfundsfagene et betydeligt element af eksakte krav.

Samfundsfagets udøvere skal ikke finde sig i det renommé, at man kan ”snakke sig fra det”, sådan som stud.scient.pol.erne i nogen grad kunne i min tid på universitetet.

Dertil kommer, at jo mere det bliver et fag, der i hovedsagen handler om almen viden om samfund og politik, jo mere vil det favorisere elever

fra hjem med bøger og aviser og veluddannede forældre. Jo flere eksakte krav, jo mere social ligestilling. Det viser al erfaring.

Visse bindinger

Det andet problem kunne mindskes på mange måder. Den radikale løsning er at forlange, at alle skal have to af de såkaldt studieforberedende fag på højt niveau. Men mindre kan måske gøre det, for eksempel visse bindinger, således at valget af samfunds-fag forudsætter visse andre fagvalg på A- og B-niveau.

Det vil også reducere holdstørrelsen i samfunds-fag, som visse steder må være ret belastende for både elever og lærere.

Hvis jeg stadig var samfunds-fagslærer, ville jeg byde sådanne justeringer velkommen.

Det allerbedste ville være, hvis de enkelte gymnasieskoler selv ville – og kunne – tage affære og finde en balance uden flere ministerielle krav.

Men disse overvejelser skal ikke afholde mig fra at ønske fagets udøvere hjerteligt til lykke med succesen. Jeg elskede at undervise i det og håber, at det også gælder alle dem, der på samme måde har viet en del af deres liv til undervisning i samfundets funktionsmåde og udfordringer.

"Samfunds-fagets udøvere skal ikke finde sig i det renommé, at man kan "snakke sig fra det"."

Peter Kuhlman

Cand.mag. i samfundsfag og historie.

Ansæt som adjunkt 1973-77 ved Akademisk
Studenterkursus og ved Gentofte Statsskole 1977-
88 samt ved Øregård Gymnasium 1988-90.
Fra 1990-2018 rektor for Frederiksborg Gymnasium
og HF. Fra 1982-88 fagkonsulent i samfundsfag i
Undervisningsministeriet og 1988-90
undervisningsinspektør. 1975-82 formand for
Foreningen af Lærere i samfundsfag i Gymnasiet
og HF og for fondsbestyrelsen for Forlaget
Columbus 1994-99.

Kampen om samfundsfag

Af Peter Kuhlman

I slutningen af 1960'erne oprettedes først i Aarhus og siden i København samfundsfagsuddannelsen rettede sig mod undervisningen i gymnasieskolen og HF.

Den markante forskel mellem uddannelserne på Aarhus og Københavns Universitet lagde grunden til det følgende tiårs kamp om fagets identitet. I Aarhus var det blandt andet Erling Bjøl og Erik Rasmussen, der blev fagets imponerende flagskibe. I København ansatte man de lærere, som var blevet vurderet som fagligt for lette til ansættelse i Aarhus, kombineret med en række historikere og løst ansatte i økonomi, statistik og samfundsbeskrivelse.

Jeg skal ikke gøre mig klog på studenteroprørets konsekvenser for fagets udvikling i de efterfølgende år i Aarhus. Set udefra syntes undervisningen i Aarhus dog fortsat at være præget af et højt fagligt niveau med udgangspunkt i den anglo-amerikanske forskningstradition. I København fik studenteroprøret en ganske afgørende virkning. Toneangivende studerende lagde vægt på den marxistiske teoris centrale rolle i faget. Der opstod næsten religiøse kampe mellem stamokapteoretikere, tilhængere af kapitallogikken, af Althusseres strukturalisme,

af Frankfurterskolen med Herbert Marcuse og Jürgen Habermas eller tilhængere af andre afarter af den marxistiske lære.

Positivismen blev af flertallet af studerende i København opfattet som et skældsord, selv om mindretallet forsøgte at forsvare sig med, at selv positivistiske kunne arbejde samfundskritisk. Men de var tabt for det marxistiske præsteskab.

Det afgørende for denne forskel mellem den aarhusianske og københavnske tilgang til faget kom naturligvis til at sætte sit præg på undervisningen i gymnasiet og på HF. De dominerende fra København satte fokus på at undervise i konflikterne i samfundet, især konflikter på arbejdsmarkedet. B&W, typografernes kamp med flere. Ikke at man ikke skulle undervise i arbejdsmarkedet, men konflikterne kom til at fylde for meget på bekostning af andre dele af faget.

Kampen om fagets identitet fortsatte ind i den faglige forenings bestyrelse. Vel betyder den faglige forening stadig en hel del i dag, men i fagets første årti var det helt afgørende for fagets udvikling, at den faglige forening og en meget stor gruppe af samfundsfagslærere på kurser til

“Mens den interne kamp mellem samfundsfagslærerne buldrede løs, holdt fagkonsulenter og opgavekommissionen den faglige fane højt.”

sent om natten arbejdede sammen om at udarbejde undervisningsmateriale og undervisningsforløb. Der var en pionérånd, som uden tvivl var med til at lægge grundlaget for fagets stigende succes blandt gymnasieeleverne.

Men konflikten mellem København og Aarhus fortsatte. Jeg var selv formand for foreningen i

perioden fra 1975 til 1982, og jeg kan roligt sige, at jeg ikke blev valgt på de sjællandske stemmer. Nej, det var vennerne i Jylland, der sikrede mit valg. En enkelt gang forsøgte et mindretal i bestyrelsen at vælte mig, men det lykkedes ikke.

Mens den interne kamp mellem samfundsfagslærerne buldrede løs, holdt fagkonsulenter og opgavekommissionen den faglige fane højt,

hvilket jo gjorde, at der ved eksamen var styr på undervisningens faglige indhold.

Men ikke nok med, at samfundsfagslærerne var internt uenige, så mente historielærerne samtidig, at de også burde have undervisningskompetence i faget. De mente, at de i historiestudiet havde haft en del samfundskundskab. Der blev holdt adskillige forligsmøder mellem de to fags faglige foreninger, uden at der dog opnåedes enighed. Det egentlige slag blev nok vundet i Direktoratet for Gymnasieskolerne og HF ved fagkonsulenternes indsats. I dag er der næppe en historielærer, der mener at kunne mestre undervisningen i samfundsfag.

Værre var det, at Bertel Haarder blev undervisningsminister i 1982. Han var selv uddannet i statskundskab fra Aarhus Universitet med speciale i Grundtvigs frihedssyn. Og så skulle man jo tro, at han var faget venligt stemt. Jeg ved ikke, hvad Bertel Haarder har været udsat for af de medstuderende i Aarhus, men der er vist ingen tvivl om, at faget fik et knæk, da Bertel Haarder var ansat som lærer ved Aalborg Seminarium i perioden fra 1973 til 1975. Her er han uden tvivl blevet udsat for den marxistisk dominerede tilgang til faget og undervisningen i det hele taget.

Samfundsfag var derfor i 1980'erne truet med at blive fjernet fra fagrækken i gymnasiet. Frem til gymnasiereformen i 1988 kæmpede den faglige forening og fagkonsulenterne for at overbevise relevante politikere om fagets faglige soliditet og kvalitet i gymnasiet. Og det lykkedes som bekendt at fastholde faget.

Men kampen fortsætter i dag. Ud fra elevernes valg af samfundsfag på A-niveau i gymnasiet kan man næsten blive fristet til at citere den daværende LO-formands afskedsreplik i 1982: ”Vi har sejret ad helvede til.” Men som LO senere har måttet erkende, var det samtidig startskuddet til en alvorlig medlemstilbagegang og dermed til en svækket position.

Samfundsfag er vokset for meget i gymnasiet. De sproglige studieretninger er ved at afgang ved døden, og de naturvidenskabelige studieretninger er pressede. Det får naturligvis politikerne til at reagere. Introduktion af matematik/statistik i samfundsfagsundervisningen er et forsigtigt svar på det politiske pres. Forslag om at afskaffe studieretningen med

samfundsfag og engelsk på A-niveau er et signal om, at samfundsfags sejr er blevet for stor. Forslag om at bevare samfundsfag som fællesfag og afskaffe det som studieretningsfag turnerer også rundt i det politiske landskab.

Hvad fagets engagerede og dygtige lærere, fagkonsulenten og opgavekommissionen skal stille op, inden næste reform kommer på tegnebrættet, er jeg naturligvis ikke den rette til at give et svar på, men mit uddannelsespolitiske håb er, at samfundsfag på højt niveau med skriftlig eksamen bliver bevaret for kommende årgange af gymnasieelever. I en verden med Brexit, med Trump, med antidemokratiske politiske systemer i Polen og Ungarn og med populismens spøgelse i hele Europa er det om noget vigtigt at uddanne så mange unge som muligt med en dyberegående indsigt i sociologi, politik, økonomi og ikke mindst international økonomi og politik.

Lars Scheibel

1974 cand.mag. i samfundsfag og historie
fra Aarhus Universitet

1974-1988 lærer og fra 1979 også
økonomiinspektør på Viborg Katedralskole
1988-1996 rektor på Morsø Gymnasium
1996-2014 rektor på Aarhus Katedralskole
1977-1980 regionssekretær for Hederegionen
1977-1989 medlem af FALS-bestyrelsen
1984-1988 formand for FALS-bestyrelsen
1986-1992 medlem af opgavekommissionen.

Kampen for samfundsfag

Lars Scheibel interviewet af Louise Kastrup Scheibel

Ta' med på en tur down Memory Lane med tidligere formand for og mangeårigt medlem af FALS' bestyrelse, Lars Scheibel. En historietime om 1970'erne, hvor faget samfundsfag var en gøgeunge og skulle bevise sit værd, og hvor ekskursioner omfattede obligatoriske besøg hos skibsværfter og fagforeninger. Om dengang i 1987-1988, hvor han som formand var fast passager i flyveren mellem Karup og København for at udøve lobbyistarbejde i hovedstaden i forbindelse med udformningen af den daværende gymnasireform. Samfundsfagsnyt har bedt Lars Scheibel om at finde historiebogen frem fra gemmerne og fortælle om sine oplevelser med samfundsfag primært som lærer og FALS-engageret.

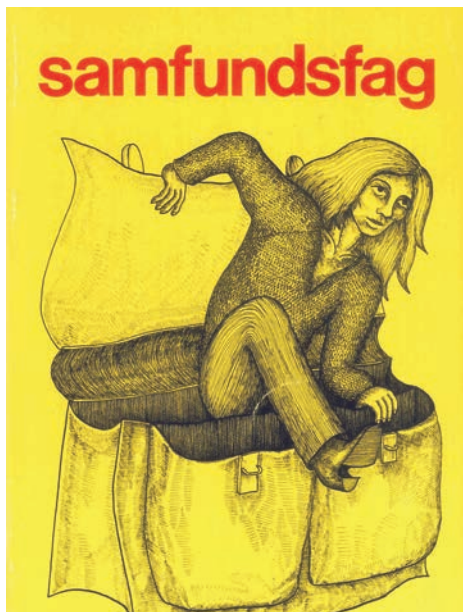
Hvilken status havde samfundsfag i gymnasieskolen som spritnyt fag i 1970'erne, da du blev ansat på Viborg Katedralskole?

”Faget skulle etablere sig. Det var jo blevet indført på Århus Statsgymnasium på forsøgsbasis i 1966 og derefter på en række gymnasier landet over. Da jeg blev ansat i 1974 som ung lærer, var faget stadig meget nyt. Samfundsfag var ildeset, og der blev set lidt skævt til os, fordi faget tog timer fra de gamle fag. Efterhånden kom samfundsfag til at fylde mere

hjulpet på vej af de samfundsfaglige grene. Jeg ved, at fem procent af studenterne havde haft samfundsfag i 1971. I 1984 var det tal steget til 28 procent. På trods af dette blev vi regnet for at være en gøgeunge, et B-fag, som ikke var fint nok sammenlignet med de etablerede fag.”

Hvordan påvirkede det jer som lærere, da I var nogle af de første, der underviste i faget?

”Der var en pionérånd over os. Man kan godt sige, at vi var en flok ildsjæle, der virkelig brændte for at få samfundsfag etableret som fag. Husk på, at tilbage i 1970’erne var der kun én lærebog inden for hver af de fire discipliner politik, sociologi, økonomi og international politik, og derfor vidste vi også godt, at der skulle noget andet og mere til for at gøre faget spændende og levende for eleverne. Det skete blandt andet ved, at vi tilbragte timer og atter timer ved kopimaskinen for at kopiere materialer, særligt avisclip, til eleverne. Dengang havde jeg en avisklipsamling, som sagde spar to. Jeg havde bunker af udklip om alle mulige emner inden for samfundsfagsfeltet.”

”Samfundsfag”: FALS udgav i 1978, hvor faget havde godt og vel et årti på bagen, en antologi, hvor både fagets stiftere, nye undervisere og nogle af de første elever gjorde status over fagets udvikling og tilstand. Bogen var redigeret af Lars Scheibel og Peter Kuhlman og tilrettelagt af Per Rasmussen.

Men det med avisudklip i undervisningen, er det ikke netop det, som andre fag driller jer med?

”Jo, og som min meget gode kollega og nære, gamle ven Jørgen Husballe sagde, så kunne han køre fra sit hus i Birgittelyst uden for Viborg, købe avisen på vej ind til Viborg Katedralskole, kopiere et par artikler fra den, og så var undervisningen hjemme. Med et glimt i øjet kan man sige, at der dengang var dele af sandhed i det, som Husballe beskrev. Lige nøjagtig dette vidste vi også var fagets akilleshæl. Vi blev nødt til at blive bedre og skarpere på, hvad faget gik ud på, og at der selvfølgelig indgik en masse teori. For hvis vi bare kunne kopiere lidt fra aviserne, og hvis en velbega- vet elev læste bilagene godt og forstod at bruge dem i sin eksamensop- gave, ja, så kunne han eller hun hive et ottetal hjem. Det blev der lavet om på, for det kunne vi selvfølgelig ikke have. Vi skulle sørge for, at vi ikke bekræftede over for de andre faggrupper, at samfunds-fag ikke var et ”rigtigt” fag.”

Hvilke emner prægede særligt undervisningen i 1970’erne og 1980’erne? Den økonomiske krise må have påvirket tematikkerne?

”Der var økonomisk krise, ingen opgangstider og kold krig. Det er klart, at det prægede de emner, som vi beskæftigede os med. Især arbejds-mar- kedsforhold fyldte meget. Vi fulgte med og læste om arbejds-konflikter, og hvorfor de opstod. Vi læste om trepartsforhandlinger, strejker og lockout. Eleverne skulle kunne det arbejds-retlige system, vide, hvad for- ligsmandens rolle var. Tiden var præget af alle disse forhold, for der var jo arbejds-konflikter rundt i landet.

Som et led i at gøre undervisningen spændende og vedkommende for eleverne var vi også på en del virksomhedsbesøg og på ekskursion til hovedstaden. Vi besøgte virksomheder og forsøgte at sætte os ind i de- res situation. Når vi tog til København, besøgte vi et skibsværft, Det Ber- lingske Hus eller Politikens Hus. Vi talte med fagforeninger og arbejds-gi- verforeningen og var selvfølgelig på Christiansborg for at besøge politikere. Vi prøvede hele tiden med projekter at anskueliggøre de teo- rier, som vi stod ved tavlen og underviste i.

For mig var det bedste dog altid at besøge slagteriet i Bjerringbro. For her blev det skåret ud i pap for de unge, hvorfor det var så vigtigt for dem at tage en uddannelse. Godt nok tjente slagteriarbejderne gode penge, men arbejdet var hårdt og fysisk nedslidende for dem, og det gjorde stort indtryk på eleverne.”

Efter tre år som samfundsfagslærer blev du regionssekretær for Hede-regionen i 1977-1980 og blev medlem af FALS' bestyrelse fra 1977 til 1989. Hvad var det, der gjorde, at du valgte at engagere dig så meget i FALS?

”Min far var fagligt engageret inden for sit fag som apoteker. Derfor vidste jeg godt, at hvis man ville ændre nogle ting, skulle man selv smøge

”Den største sejr er uden tvivl, at jeg var med til at få gjort op med de gnidninger, der var dels i bestyrelsen, dels i foreningen med hensyn til, om man var uddannet fra Aarhus eller København.”

ærmerne op og være aktiv. Det var helt naturligt. Man kunne ikke bare skride op, man skulle selv gøre sig bemærket og arbejde for det. Det var med samme indstilling, at jeg hurtigt blev valgt ind i pædagogisk rådsformandskab på Viborg Kate-dralskole, og at jeg også hurtigt begyndte at engagere mig fag-politisk i FALS. Både på en skole og i en forening syntes jeg, at det var fascinerende at være

med til at skubbe til udviklingen. Man kan sige, at jeg fandt ud af, at nogle job var vigtigere end andre, hvis man gerne ville være med til at præge sin skole og sit fag. Derfor vidste jeg også, at jeg skulle vælges til FALS' bestyrelse, hvis jeg ville præge samfundsfagets udvikling.

Som faglig sekretær for Hederegionen var det sådan, at vi fem til seks gange om året mødtes på ét af gymnasierne, for eksempel i Silkeborg eller Ikast, om fredagen efter ugens arbejde. Vi holdt møde i tre timer med oplæg, og en af vores fagkonsulenter var altid til stede. Når vi var færdige med det faglige program, så gik vi ud og spiste sammen. Det var enormt skægt, for vi var jo jævnaldrende. Igen synes jeg godt, at man kan

sige, at vi var nogle ildsjæle. For alle havde deres kampe hjemme på skolerne, hvor de kom fra. Derfor var det meget givende at mødes med ligesindede.”

Dit faglige arbejde i FALS kulminerede fra 1984 til 1988, hvor du var formand for foreningen, samtidig med at der skulle vedtages ny gymnasie-reform i Folketinget. Hvordan var du involveret i det?

”Med reformen i 1988 ønskede vi, at der skulle ske en teoretisk skærpe-lse af faget. Vi kæmpede for at gøre faget obligatorisk, men det endte med et A-niveau med fem timer om ugen i både 2. g og 3. g og etablerin-gen af et B-niveau, og at der stadig blev sat timer af i historiefaget til undervisning i det politiske og økonomiske system. Hele pointen med reformen i 1988 var, at vi skulle sikre, at faget fortsatte. Jeg var som formand med til gøre folketingspolitikernes opmærksomme på, at der overhovedet var et fag, som hed samfundsfag. For der var stadig mis-tænksomhed over for faget, fordi det ikke gav direkte kompetence til de lange videregående uddannelser. Derfor var det politiske system tøv-en-de over for faget, ligesom det til dels stadigvæk er det i dag af nøjagtig de samme grunde.

Mit FALS-engagement blev særlig stort det sidste års tid op mod reformens vedtagelse, hvor jeg var i København to til tre gange om ugen. Om aftenen nåede jeg aldrig frem til at forberede mit skolearbejde til næste dag før ved 22-tiden, fordi jeg lavede FALS-arbejde over telefonen. Jeg har aldrig talt så meget i telefon som i året op mod reformens vedtagelse!”

Hvordan foregik lobbyistarbejde helt konkret?

”Jeg udførte klassisk lobbyistarbejde ved at skrive debatindlæg til pres-sen og sende breve til de uddannelsespolitiske ordførere. Jeg talte i tele-fon med politikerne, og nogle gange var jeg heldig at møde dem på flyve-turen fra Karup til København. Jeg deltog i et hav af møder med de ledende embedsmænd i både Undervisningsministeriet og for interesse-organisationerne DI, DA og LO. Vi undersøgte, hvem der kunne præge udviklingen til gavn for samfundsfag. Det betød, at vi også kontaktede

folketingspolitikere, som ikke var uddannelsespolitisk involveret, men som havde en vigtig stemme i deres respektive partier, som det var essentielt for os at præge.

Vigtigt er det at nævne, at det ikke blot var FALS, der lavede lobbyistarbejde. Det gjorde alle faglige foreninger på det tidspunkt.”

Inden reformens vedtagelse nedsatte den daværende undervisningsminister, Bertel Haarder, et læseplansudvalg, hvor højskoleforstander fra Krogerup Højskole og tidligere lærer i samfundsfag Søren Bald blev udpeget som formand. Jeg sad også med i dette udvalg som repræsentant fra FALS’ bestyrelse, ligesom blandt andet de daværende fagkonsulenter Ole Fjord og Peter Kuhlman sad med. Nu skulle faget skæres til på både A- og det nye B-niveau. Det gjorde Søren Bald fantastisk godt og meget dygtigt, fordi han fik de eksterne, udpegede medlemmer til at arbejde godt sammen. Han var en meget vellidt og respekteret person, og han formåede virkelig at gøre en stor forskel for faget.”

Når du tænker tilbage, hvad var så for dig den største sejr i dine 12 år som bestyrelsesmedlem?

”Den største sejr er uden tvivl, at jeg var med til at få gjort op med de gnidninger, der var dels i bestyrelsen, dels i foreningen med hensyn til, om man var uddannet fra Aarhus eller København. For på Københavns Universitet blev der lagt særlig vægt på sociologi, hvor der på Aarhus Universitet var mere fokus på økonomi. Det skabte en skepsis over for hinanden – københavnernes og for os i provinsen, og det syntes jeg var fuldstændig tåbeligt.

Jeg så det som min fornemste opgave at få det til at fungere, så man ikke skulle tænke på, om de personer, man valgte ind i bestyrelsen, var fra øst eller vest i landet. Det var den enkeltes faglighed, og ikke hvor man kom fra, der betød noget. Når jeg ser tilbage, var det jo skørt, at vi skulle have de kampe. Den dag i dag er nogle af mine allerbedste venner stadig som dengang i vores unge dage Peter Kuhlman og Jens Bencke, som begge er københavnere.”

Du blev rektor i 1988 og fik dermed en anden rolle i gymnasieverdenen. I 1992 stoppede du i opgavekommissionen og slap dermed dit sidste stykke faglige arbejde i FALS. Hvordan ser du i dag på faget udefra, og hvilke tanker gør du dig om fagets fremtid i gymnasieskolen?

”Jeg kan se, at det fuldstændig ligesom i 1970’erne stadig er ildsjæle, der bliver samfundsfagslærere. Det er lærere, som er meget engagerede undervisere, men som også engagerer sig dels på deres respektive skoler, dels for at få faget til at blomstre og bevæge sig i den rigtige retning. Kunsten bliver for dem ikke at brænde ud. Mit råd til dem er, at de skal huske at passe på sig selv, for begejstringen kan ikke bevares, hvis man bliver syg med stress.

Jeg er ikke bekymret for samfundsfags fremtid i gymnasieskolen. Med reformen i 2005 blev faget gjort obligatorisk med C-niveauet, ligesom de faglige krav blev yderligere skærpet. Der vil stadig være noget, som hedder tre niveauer, om mange år. Men der er ingen tvivl om, at samfundsfag vil blive bundet op på flere fag, fordi man vil have, at færre elever vælger samfundsfag, end det er tilfældet i dag. Bindingerne kommer også til at betyde, at der i fremtiden vil være færre studieretninger, og så mener jeg, at der vil være en reel risiko for, at vi ad bagdøren vil nærme os det gamle grengymnasium. Den udvikling synes jeg ikke er klog, for så bliver gymnasiet kedeligt. Jeg synes, at det er et gode, at der er mange studieretninger at vælge mellem, og eleverne elsker det! Personligt har jeg aldrig forstået katastrofen i efterfølgende, hvis det bliver nødvendigt, at en student skal bruge en sommer på at supplere med et enkelt fag på GSK for at komme ind på sit drømmestudium. Men det koster penge, det ved jeg selvfølgelig godt, at politikerne tænker på og har ret i.”

Man taler om, at gymnasiet er og skal være almindendannende for de unge mennesker. Hvor ser du samfundsfag i den kontekst?

”Jeg mener, at samfundsfag i høj grad har sin berettigelse i den debat. Jeg ser det sådan, at uanset hvad de unge studerer efterfølgende, er det almindendannende for dem at have en bred forståelse for, hvordan vores samfund hænger sammen.”

Bent Fischer-Nielsen

Forhenværende formand for FALS
og nuværende fagkonsulent. Lektor på
Frederiksværk Gymnasium.

Samfundsfag og FALS i 50 år

Af Bent Fischer-Nielsen

FALS fylder 50 år og er altså startet i 1969. Det var jeg ikke med til, da jeg selv gik i 2. g. Men mit kendskab til samfundsfag begyndte i 1967, da jeg begyndte på Gentofte Statsskole, hvor man kunne vælge den samfundsfaglige gren. Det kunne man kun på fire gymnasier i Danmark, så der har ikke været mange lærere med samfundsfag til at stifte FALS.

Jeg blev mat-fys'er stærkt inspireret af mine ingeniørforældre, men mine bedste kammerater i klassen valgte den samfundsfaglige gren. Vi diskuterede voldsomt meget politik. Vi fulgte med i ungdomsoprøret i Frankrig i foråret 1968. Vietnamkrigen fik os til at miste tilliden til autoriteterne, der forsvarede USA. Da Sovjetunionen i efteråret 1968 gik ind i Prag, sprang en elev op på bordet i kantinen og råbte: "Nu tager vi ind og demonstrerer foran den russiske ambassade." Og det gjorde vi så!

Da mine kammerater i 1970 kom til skriftlig prøve i samfundsfag, var de til prøve to dage, og prøverne så sådan ud:

I en kommune har det årlige antal levendefødte været følgende:

1937:	2726
1938:	2791
1939:	2816
1940:	2888
1941:	3040
1942:	3123
1943:	3232
1944:	3398
1945:	3425

- Tegn en kurve, der gengiver denne udvikling.
- Sammenlign med udviklingen i det årlige antal levendefødte for Danmark som helhed og redegør for, hvad forskellen kan skyldes.
- Af nedenstående tabel fremgår antallet af levendefødte i den pågældende kommune i 1966 og 1967, fordelt på moderens alder samt antallet af fødselstunge kvinder i de forskellige aldersklasser:

Aldersklasse	1966		1967	
	Antal kvinder	Antal levendefødte	Antal kvinder	Antal levendefødte
15–19 år:	8.000	404	8.000	309
20–24 - :	11.050	1.989	12.000	1.920
25–29 - :	6.650	1.064	7.500	1.050
30–34 - :	5.500	405	5.200	416
35–39 - :	5.650	226	5.100	153
40–44 - :	6.200	62	6.000	48
45–49 - :	6.000	6	6.000	3
ialt	49.130	4.240	49.800	3.950

Undersøg nærmere på grundlag af tabellens oplysninger udviklingen i frugtbarheden fra 1966 til 1967.

- På hvilke områder af den kommunale virksomhed kan et fortsat fald i antal levendefødte af den i 1967 konstaterede karakter tænkes at indvirke.

Hjælpsmiddel: Statistisk årbog 1968 eller 1969.

Skriftlig prøve i samfunds-fag
1970 dag 1.

Bemærk, at de skulle tegne et diagram (millimeterpapir) og skulle kunne foretage beregninger (af frugtbarheden). Demografi var kernestof i samfunds-fag. Statistisk Årbog var det eneste tilladte hjælpe-middel. Om lommeregne-ren var tilladt i samfunds-

fag, ved jeg ikke. I matematik og fysik måtte vi nøjes med regnestokken.

Interessant med kun ét redegørelsesspørgsmål og den meget be-grænsede bilagsmængde. Og det var uden lærebøger og noter som hjæl-pemidler. Så man skulle kunne huske, identificere og udfolde de ”forskell-ige former for parlamentarisk basis”.

I 1970 startede jeg som lige akkurat 18-årig og med langt lyst hår på samfunds-fag på Københavns Universitet. Jeg ses på nedenstående foto, som redaktionen af dette blad bad mig om at medtage.

Der var frit optag i 1970, og vi var 600, der havde tilmeldt os sam-

funds-fag. Den politiserede ungdom ville læse sam-funds-fag! Men der var kun ansat lærere til fire hold, så undervisningens start blev udsat en måned, så man kunne ansætte lærere til ti

På baggrund af bilagene ønskes en redegørelse for forskellige former for parlamentarisk basis.

Bilag A: Udvalgte regeringsdannelser 1920–1968

1920 M. P. Friis (uden for partierne)
1940 Th. Stauning (Socialdemokratiet, Venstre, Det Konservative Folkeparti, Det Radi-kale Venstre)
1950 Erik Eriksen (Venstre, Det Konservative Folkeparti)
1957 H. C. Hansen (Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre, Retsforbundet)
1966 J. O. Krag (Socialdemokratiet)
1968 Hilmar Baunsgaard (Det Konservative Folkeparti, Venstre, Det Radikale Venstre)

Bilag B: Mandatfordelingen ved udvalgte folketingsvalg 1918–1968

	1918	1920	1950	1957	1966	1968
Socialdemokratiet	39	44	29	70	60	62
Det Radikale Venstre	33	14	12	14	13	27
Det Konservative Folkeparti	22	20	27	30	34	37
Venstre	44	30	32	45	35	34
Retsforbundet	—	3	12	9	0	8
Socialistisk Folkeparti	—	—	—	—	20	11
Kommunister	—	3	7	6	0	0
Andre partier	1	8	0	1	4	4
Færøerne og Grønland	1	1	2	4	4	4
Total	140	149	151	179	179	179

Skriftlig prøve i samfunds-fag
1970 dag 2.

Immatrikulationen på Københavns Universitet 1970, hvor vi andægtigt lytter til rektor Mogens Fog. Finn Ejnar Madsen erobrede ikke talerstolen som i 1968.

hold. I den måned stod tutorer for studiekredse, hvor vi selv valgte emnerne. På mit hold valgte vi Verdensbanken, som skulle holde møde i København. Vi lærte om imperialisme. Vores tutor (Marianne Dideriksen) mente, at det var godt med både teori og praksis, så jeg deltog i de-

monstrationer foran Det Kongelige Teater og Bellacenteret. Især foran Det Kongelige Teater blev det ret voldsomt både fra demonstranternes og politiets side, og jeg tog noget forskrækket hjem.

Efter en måned kom undervisningen i gang på de ti hold. Jeg husker blandt andet halvandet år med statistik, hvor vi i timevis – også til den skriftlige ”stopprøve” – regnede og regnede på lommeregneren (som nu var tilladt). Vi ville have elsket at kunne have gjort det i et regneark!

På en baggrund af Vietnamkrigen, ungdomsoprøret og den økonomiske krise var der i 1970'erne et stærkt venstreorienteret miljø blandt de studerende og nogle af lærerne. Marxismen dominerede i mange af studiets fag, hvis de studerende kunne bestemme, og det kunne de i et vist omfang. Til gengæld vil jeg sige, at da vi kom ud som lærere i samfundsfag, var vi særdeles bevidste om, at vi skulle være alsidige i vores undervisning. Eleverne skulle altid præsenteres for forskellige ideologier, teorier og opfattelser. Det står der også i læreplanerne, og det var og er livsvigtigt for fagets udøvere at holde fast i.

Formand for FALS gennem mange år Steffen Bruun Christensen med flere på fjerkrækompleks i Sankt Petersborg 2002.

I 1980 blev jeg ansat på det nystartede Frederiksværk Gymnasium, som den eneste lærer i samfundsfag. To hold på A-niveau i 2. g og tre klasser i geografi. I en del år var vi kun to lærere i samfundsfag på skolen. Vi havde stor glæde af at møde kolleger fra andre skoler og fagkonsulenten til regionalmøder. Først Henrik Halberg og derefter Peter Kuhlman og Mogens Hansen. Der gik en del år, før jeg deltog i generalforsamlingskurser. Jeg blev overrasket over, at bestyrelsen på et kursus fortalte, at de var uenige om, hvorvidt samfundsfag skulle være et obligatorisk fag, så jeg begyndte at interessere mig for at stille op til bestyrelsen.

Deltagerne på Generalforsamlingskursus i 2004. Alle lærte chi i anden-test. Vi står foran Kystgården i Nyborg, som nu er revet ned og erstattet af Hotel Sinatur, hvor vi holder kurser i fagdidaktik.

Bestyrelsen for FALS i 2005 foran Per Henriksens hus. Øverst: Morten Damsgaard-Madsen. Midderrækken fra venstre: Greger Friisberg, Bent Fischer-Nielsen, Lars Peter Høgh, Lone Bentzen, Birgitte Nielsen og Marianne Nordentoft. Forrest fra venstre: Susanne Willadsen, Mette Thorup Pedersen og fagkonsulent Per Henriksen.

I 2002 blev jeg valgt til bestyrelsen i FALS, hvor Steffen Bruun Christensen var formand. Steffen må være den længst siddende formand for FALS. En stor del af FALS' aktiviteter var at arrangere regionalkurser, generalforsamlingskurser og ikke mindst udlandskurser for medlemmerne. Sten Tiedemann var en meget aktiv arrangør af udlandskurserne. Deltagerne fik virkelig løftet deres syn på politik og økonomi i andre lande, for eksempel USA, Kina, Tyrkiet og Rusland. Virksomhedsbesøg var et must. Se eksempelvis Steffen med flere besøge et fjerkrækompleks i Sankt Petersborg i 2002. På et skibsværft i Kronstadt lidt uden for Sankt Petersborg spurgte vi tillidsmanden om, hvorfor arbejderne havde strejket. Jamen det var fordi, de ikke havde fået løn i et halvt år!

Vi havde et fint samarbejde med fagkonsulent Per Henriksen. Vi blev hørt om nye læreplaner og drøftede trusler mod faget og nye muligheder for faget. Gymnasieaftalen i 2003 med den efterfølgende reform i 2005 betød, at samfundsfag C blev obligatorisk. Samfundsfag A blev studieretningsfag og bundet til matematik B. Uden denne binding havde der ikke eksisteret et samfundsfag på A-niveau! Jeg blev af Per sat til sammen med Marianne Kesselhahn fra Matematiklærerforeningen at udvikle kurser om spillet mellem samfundsfag og matematik. Kurserne blev afholdt som en række regionalkurser rundt omkring i landet og indeholdt blandt andet kursus i chi i anden-test med brug af regneark. Det indgik også i GFK i 2004.

I 2005 blev jeg valgt som formand for bestyrelsen for FALS. Implementering af reformen sammen med fagkonsulenten stod øverst på

dagsordenen. Sammen med formanden for Historielærerforeningen Ulrik Grubb forsøgte FALS sig med lobbyisme på Christiansborg og et indlæg i Politiken om den nye karakterskala. Vi var utilfredse med de store spring på midten af skalaen (4-7-10): Det bliver svært at motivere middelgode elever til en ekstra indsats, når man ikke har en karakter mellem 7 og 10. De vil stadig få 7 uanset den ekstra indsats. Elevernes viden og færdigheder fordeles sig kontinuert og ikke i homogene grupper med store spring imellem. Der var ikke lydhørhed for vores synspunkter dengang, men det er der som bekendt i dag.

De faglige foreninger fik ikke længere tilskud til at afholde dyre udlandskurser, men det blev dog til et fremragende kursus i Cairo afholdt af Det Dansk-Egyptiske Dialoginstitut ved Jakob Skovgaard-Petersen. Vi overværede blandt andet valgkamp Egypten, inklusive hvordan man købte vælgeres stemmer for 100 kroner.

Når vi ikke længere fik ministeriel støtte til dyre udlandskurser, var det, fordi ministeriet gik over til kun at give støtte til udviklingskurser efter den såkaldte kaskademodel. Udviklingskurser er kurser, hvor en

gruppe lærere får tilskud til at udvikle et materiale om et prioriteret tema, som lægges frit tilgængeligt på emu'en, og som fremlægges på kurser, hvor alle lærere kan melde sig. De

Valgkamp i Cairo 2005: Den tidligere studenterleder Ahmed Abdallah råber til vælgerne uden for et valgsted: "Tag ikke imod deres penge! Internationale øjne hviler på jer!" De internationale øjne var os. Abdallah blev ikke valgt. Men det gjorde Mubarak.

Diskussion af krav til de skriftlige prøver på generalforsamlingskursus på Hasseris Gymnasium, Aalborg 2017. Bestyrelsesmedlemmer på forreste række med formand for FALS 2011-2017 Jørgen Lassen yderst til højre.

prioriterede temaer fastlægges af fagkonsulenten i samråd med den faglige forening. I 2006 nedsatte FALS en udviklingsgruppe, der udviklede materiale om skriftlighed, herunder et fint materiale skrevet af Lasse Wikman med flere om stilladsering af arbejdet med de nye skriftlige opgavetyper. FALS holdt også møde med fagkonsulenten og opgavekommissionens formand Peter Lundberg Thomsen om, at kravene til viden i de nye opgavetyper skulle lægge sig tæt op ad kernestoffet i læreplanen.

I 2007 blev jeg ansat som fagkonsulent i samfundsfag. Nu skiftede rollerne med hensyn til at være interesseorganisation og embedsmand. Som embedsmand siger man ikke bare, hvad man selv synes, men skal hele tiden tænke på, ud fra hvilket regelgrundlag man kan begrunde det, man skriver eller siger. Og alt det fortrolige fra ministeriet skal man pas-

Linda Petersen, formand for FALS, til en konference i Eigtvæds Pakhus om fake news.

se på med at sige. Ikke desto mindre fortsatte bestyrelsen og fagkonsulenten et meget fint samarbejde om

udvikling af faget. Det er blandt andet sket med hensyn til udviklingskurser, FIP-kurser og læreplaner.

Indholdet i udviklingskurserne er blevet til i samspil mellem fagkonsulent og FALS og har efter hensigten bidraget til udvikling af faget. Der har for eksempel været udviklingskurser om nedestående emner. De nævnte lærere har deltaget i udviklingsarbejdet, og et medlem af FALS bestyrelse eller fagkonsulenten har været tovholder.

- Innovative kompetencer: Ditte Nørtoft Nielsen, Lene Nibuhr Andersen, Linda Petersen, Rune Valentin Gregersen og Eva Borchorst Mejnertz
- Kvalitativ metode: Vibeke Allerup Petersen, Jens Folke Harrits, Marie-Louise Bach og Mikkel Steffen Nielsen
- Samfundsfag og matematik: Linda Petersen, Søren Iversen, Jytte Jørgensen, Mette Karlsen, Rasmus Gorm Petersen, Marianne Hvidt, Julie Jakobsen og Thomas Heide-Jørgensen
- Elevernes demokratiske deltagelse: Peter Brøndum, Tine Studstrup, Thomas Bundgaard Rasmussen og Jakob Pedersen
- Samspillet mellem samfundsfag og tysk: Kirsten Krehan, Lise Høyer og Linda Petersen.

Materiale fra kurserne blev lagt til fri afbenyttelse på emu'en. Kurser om de nævnte emner er typisk blevet afviklet som selvstændige kurser eller som workshops på ministeriets FIP-kurser, hvor alle skoler forventes at sende repræsentanter.

I forbindelse med de nye læreplaner i samfundsfag har FALS været inddraget på flere konstruktive måder. FALS' bestyrelse har været repræsenteret i læreplangruppen ved Ditte Nørtoft Nielsen, som dermed har været med til at formulere de nye læreplaner og vejledninger. FALS ved formand Jørgen Lassen afholdt et særligt møde på Sankt Knuds Gymnasium, hvor jeg fremlagde udkast til de nye læreplaner, og alle kunne komme med mundtlige og skriftlige kommentarer. Det samme skete på de såkaldte fyraftens-FIP-møder, inden læreplanerne blev udsendt formelt til høring. Det har blandt andet været drøftet, hvordan digitale, innovative og globale kompetencer skulle indgå i læreplanerne.

I forlængelse af den nye læreplan og vejledning for samfundsfag A har FALS-medlemmerne været inddraget i drøftelser af, hvordan de skriftlige opgaver skal udformes efter den nye læreplan. Der er sket på generalforsamlingskurser, bestyrelsesmøder i FALS og FIP-kurser blandt andet i forbindelse med diskussion af Vejledende opgavesæt 1 og 2. Vi har drøftet ændringerne i de skriftlige opgaver, for eksempel om reduktion af antal opgavetyper, samspil mellem kvalitative og kvantitative data i en undersøgelse og øgede krav til digitale kompetencer.

Som bekendt foreslog den tidligere undervisningsminister Merete Riisager i 2018 at nedlægge studieretningen Samfundsfag A – Engelsk A for at styrke elevernes valg af sproglige studieretninger. I den forbindelse har FALS og ikke mindst FALS' formand Linda Petersen ydet en uvurderlig indsats set med samfundsfags øjne. Ministeren opnåede ikke tilslutning i forligskredsen til at nedlægge gymnasiets mest populære studieretning. Til gengæld har vi gjort os mange tanker om at styrke elevernes interesse for sprog via et øget samspil mellem samfundsfag og sprog. FALS og de faglige foreninger for tysk, fransk, spansk og engelsk har rettet en henvendelse til Børne- og Undervisningsudvalget om samspillet mellem sprog og samfundsfag som led i en sprogstrategi for gymnasiet.

Som konklusion på min oplevelse af faget og foreningen vil jeg gerne takke for de altid gode, kritiske og konstruktive bidrag fra FALS' medlemmer og bestyrelse på alle de mange møder igennem de 12 år, hvor jeg har været fagkonsulent. Det er min klare oplevelse, at vi sam-

men bidrager til, at faget udvikler sig i en god retning med klare kompetencer på et højt fagligt niveau til gavn for eleverne. Faget udvikler sig blandt andet i retning af:

- Eksplicitte krav til samspil mellem teori og empiri, blandt andet via de såkaldt faglige opbindinger i spørgsmål til skriftlig prøve, mundtlig prøve og SRP/SSO/SOP. Man skal for eksempel ikke kun diskutere et spørgsmål – man bliver eksplicit bedt om at inddrage bestemte typer teorier eller begreber i diskussionen
- At kunne konkludere på tværs af kvalitative og kvantitative data i en undersøgelse, for eksempel om hvordan interviews kan underbygge og forklare tendenser i kvantitative data
- Kvantitativ metode: Digitale kompetencer i form af at kunne bearbejde tal i regneark og konkludere ud fra egne beregninger og diagrammer. En studieforberedende kompetence, som også er stærkt efterspurgt på arbejdsmarkedet
- Kvalitativ metode: Systematisk behandling af kvalitative data, for eksempel med brug af display eller farvekodning
- Øget samspil mellem samfunds-fag og sprog til gavn for begge typer fag
- Kritisk brug af data, som kan være fordrejede eller ligefrem misinformation
- Innovative kompetencer: Eleverne lærer at opstille og diskutere egne løsningsforslag.

Anders Hassing

Direktør for Forlaget Columbus
og bestyrelsesmedlem i Columbus Fond,
medlem af FALS' bestyrelse 2008-2011.

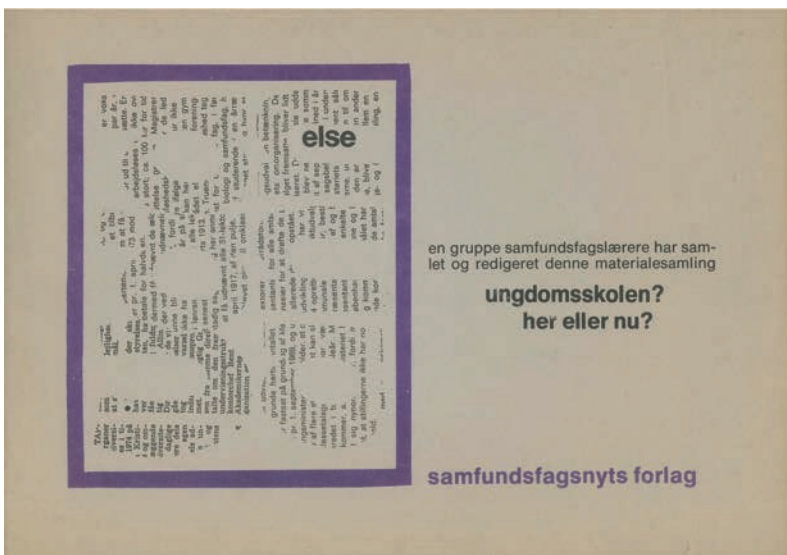
Lærer ved Gentofte Studenterkursus
2005-2008 og Ørestad Gymnasium
2008-2016.

Samfunds- fagslærernes forlag

Af Anders Hassing

At Foreningen af Lærere i Samfundsfags festskrift udkommer på samfundsfagslærernes forlag, er indlysende. At der eksisterer sådan et forlag, er til gengæld ingen selvfølge. Faglige forlag, altså forlag tilknyttet lærernes faglige foreninger, er noget, som nogle fag har, som andre fag ikke har, og som vi vist under alle omstændigheder kun har i Danmark. Forklaringen er tæt forbundet med samfundsfags historie og med den forening, som vi fejrer 50-året for.

Da samfundsfag i begyndelsen af 1970'erne var kommet på skemaet på de fleste af landets gymnasier, begyndte FALS at udgive medlemsbladet Samfundsfagsnyt, og det var med afsæt i det blad, at en gruppe samfundsfagslærere begyndte at publicere deres egne undervisningsmaterialer. Det foregik i starten under det logiske, men meget lidt mundrette navn ”Samfundsfagsnyts Forlag”.

Forlagets udgivelser var fra starten præget af ønsket om at gøre stoffet levende for eleverne og var samtidig et forsøg på at indkredse og konkretisere, hvad faget skulle være for en størrelse. Frihed i fritiden? (1971), Else-bogen (1975) og Skriftlig fremstilling (1976).

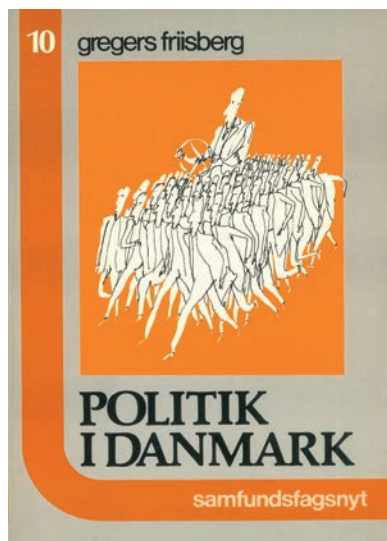
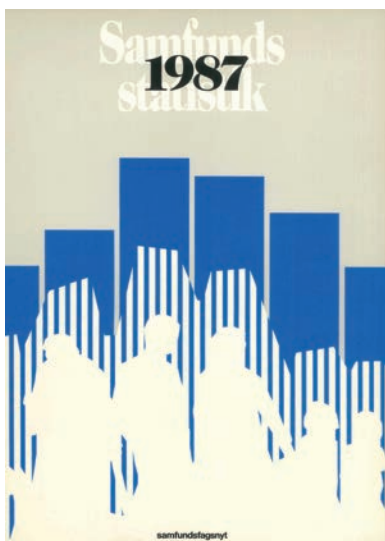
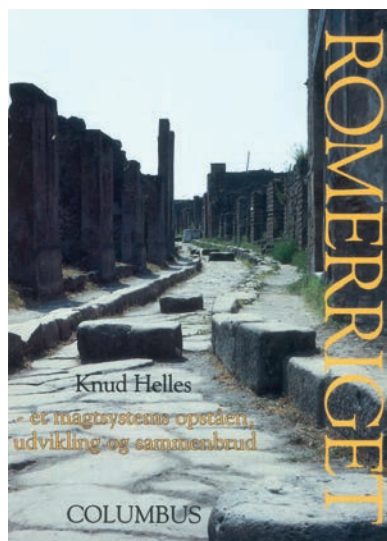
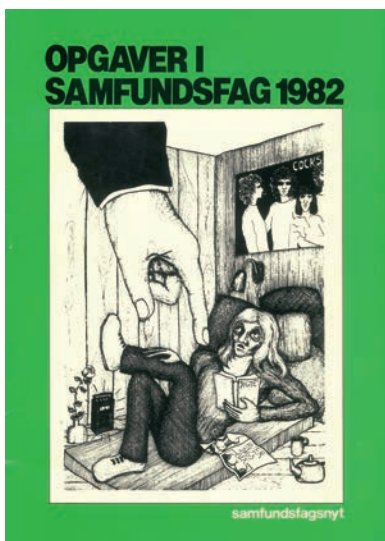
Der eksisterede ganske vist allerede lærebøger til samfundsfag, men ikke den slags, som generationen af nye undervisere, der kom ud i gymnasiesektoren med det nye fag, mente, at de havde brug for. Nogle bøger blev skrevet som soloprojekter af samfundsfagslærere, men en del af udgivelserne blev til på FALS-kurser, hvor deltagerne i fællesskab fremstillede undervisningsmateriale, skrev debatoplæg om faget og på andre måder bidrog til udviklingen af et levende fagligt miljø. I alle tilfælde fik det nye fag form og indhold af udgivelsesrækken, som samtidig gjorde det muligt at undervise i væsentlige aktuelle problemstillinger, som ikke var repræsenteret i de traditionelle forlags porteføljer.

Samfundsfagsnyt holdt redaktionsmøder hjemme hos Per Rasmussen (Akademisk Studenterkursus, senere Øregaard Gymnasium), der også var primus motor i forlagsprojektet, og havde boglager i kælderen hos Hans-Christian Bauerlund (Gammel Hellerup Gymnasium). Bøgerne blev fortrinsvis redigeret af Henrik Arbo-Bæhr (Espergærde Gymnasium).

Med efterhånden en serie af titler i bagkataloget og mange projekter i støbeskeen blev pladsen for trang, og Samfundsfagsnyts Forlag flyttede ud af de private gemakker til lejelokaler på Nørrebro. Udlejeren ville dog pludselig have lokalerne til disposition igen, og på siciliansk facon truede han med ”barberbladsdrengene”, hvis ikke forlaget fortrak. Bogsalget havde i mellemtiden kastet så mange midler af sig, at forlaget i 1984 kunne købe en større lejlighed for enden af Søerne på Østerbrogade 54 C i København, som i dag er forlagets adresse.

Fra forlag til fond

I egne lokaler og med en formue på over en million kroner repræsenterede forlaget efterhånden et betydeligt aktiv, som det faglige miljø måtte forholde sig til. Grænsen mellem FALS, foreningsblad og forlag havde været flydende, men selv om mange bidrog til udgivelserne, var det en mindre gruppe, der som iværksættere havde udviklet en forlagsvirksomhed. Hvordan håndterede man den situation?

Langt de fleste af forlagets udgivelser var – og er – til samfundsfag, både grundbøger og, som her, opgavesamlinger. I 1987 udkom første udgave af det, der blev en institution i faget og en af forlagets bestsellere, Samfundsstatistik, og i 1987 udkom forlagets første historiebog af mange: Knud Helles' Romerriget. Gregers Friisbergs mange, mange politikbøger satte præg på samfundsfagsundervisningen i en lang årrække, inklusive i nærværende skribents gymnasietid i første halvdel af 1990'erne.

Løsningen blev stiftelsen af en erhvervsdrivende fond med en bestyrelse, hvoraf fem medlemmer blev udpeget af FALS' bestyrelse, herunder et medlem, der samtidig sad i FALS' bestyrelse. Tre andre bestyrelsesmedlemmer var forlagets drivkræfter, Per Rasmussen, Hans-Christian Bauerlund og Henrik Arbo-Bæhr, som alle tre ansattes som direktion. Desuden deltog i henhold til fundatsen en advokat med fondsekspertise. Fonden døbtes det om muligt endnu mere halsbrækkende navn "Samfundsfagsnyt Forlags-Fond" og fik som formål først og fremmest at drive forlaget videre og desuden at støtte forfattere og faglige og pædagogiske udviklingsprojekter. Endelig skulle fonden fortsat udgive fagbladet Samfundsfagsnyt.

Udgivelsesprofil – og navn

Ambitionen var fra starten, at det skulle være "fagets forlag", men dog ikke fuldstændig skulle identificeres med samfundsfag i gymnasiet. Derfor var et af de første projekter at finde på et nyt navn. Motivet var dels at finde en mere mundret benævnelse til virksomheden, dels at kunne udgive læremidler til andre fag og uddannelsesniveauer – for eksempel sundhedsuddannelser – uden at skabe unødigt forvirring. Man overvejede også at benytte forskellige forlagsnavne til forskellige målgrupper.

Navnediskussionen kørte længe, og i opløbet var "Kolon", "Off side", "Print" og "Columbus" med "54 C" som alternativt forlagsnavn til brug for udgivelser uden for det sædvanlige område (opkaldt efter forlagets adresse). Flertallet i fondsbestyrelsen hældede til "Kolon". Under omstændigheder, der fortaber sig i tågerne, men dog blev betegnet som "ikke helt demokratiske", landede beslutningen i 1987 på Columbus. "Der faldt en del ironiske kommentarer," hedder det i et mødereferat, "men efter halvandet års diskussion om navnet var der ikke kræfter til det store engagement"(!)

Samfundsfag var entydigt forlagets hovedfag, selv om noget af det, man udgav, for eksempel virksomhedsøkonomi, i dag vil betragtes som en del af erhvervsøkonomifaget.

Per Rasmussen (1946-2019) var næsten født forlægger, idet han allerede i grundskolen lavede skoleblad i Ballerup. Som nyuddannet samfundsfagslærer i starten af 1970'erne blev han hurtigt engageret i det faglige miljø og var iværksætteren og forretningsmanden bag Columbus' succes. Ifølge eget udsagn var han også den eneste, som havde deltaget i samtlige FALS' generalforsamlingskurser i perioden indtil han gik på pension.

Samarbejdet med FALS

Stiftelsen af fonden afklarede forholdet til FALS, der med sin ret til at udpege fem bestyrelsesmedlemmer fik majoritetsrepræsentation i fondsbestyrelsen. Samtidig gav fondskonstruktionen en vis armslængde til den frivillige organisation og dermed et professionelt handlerum til forlagsledelsen. I perioder var der ikke desto mindre visse uoverensstemmelser mellem FALS- og Fondsbestyrelse. Det var for eksempel tilfældet, når forfattere fra konkurrerende forlag sad i FALS-bestyrelsen og dermed i princippet kunne få adgang til fortrolig forretningsinformation om strategi, kommende udgivelser eller forliste projekter. Og det var tilfældet i en periode, hvor FALS-medlemmer ønskede mere indflydelse på fondens dispositioner. Med et årligt fællesmøde, løbende dialog og samarbejde samt forlagets assistance med visse sekretariatsfunktioner for foreningen er uoverensstemmelserne dog efterhånden blevet historie.

I 2014 gik Per Rasmussen på pension som direktør for Columbus, og forinden havde både Hans-Christian Bauerlund og Henrik Arbo-Bæhr trukket sig fra forlaget.

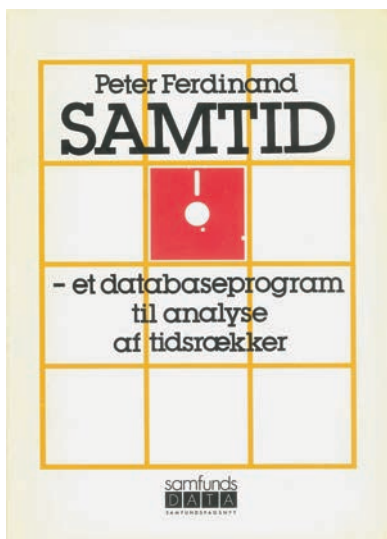
Jeg selv kom ind i forlaget i 2009 som digital redaktør og mødte karakteristisk nok Columbus-folkene, da jeg som medlem af FALS' bestyrelse deltog i det årlige fællesmøde. I 2013 indtrådte jeg i direktionen og overtog ansvaret som administrerende direktør ved Pers pension året efter.

Digitale trusler og muligheder

”Det digitale” var ikke en ny dimension i forlagets udgivelsesrække, idet man allerede i 1980’erne udgav computerprogrammer på diskette til brug i simulationer med tilhørende instruktionshæfter.

Med internettets muligheder for digital publicering og distribution havde situationen imidlertid ændret sig mærkbart, ikke mindst i kraft af vores konkurrenters aggressive fremstød for 100 procent digitale læremidler fra slutningen af 2000’erne. I en årrække afprøvede vi en lang række udgivelsesformater, ligesom også analoge udgivelser var forsynet med supplerende ressourcer på bøgernes tilhørende hjemmesider. Som foreløbig kulmination indgik Columbus i 2018 en samarbejdsaftale med konkurrenten Systime om brug af deres platform, som de facto havde udviklet sig til en branchestandard. Ved etableringen af samarbejdet kørte vi tæt parløb med DanskLærerforeningens Forlag og biologernes forlag Nucleus, to ”søsterforlag”, som vi på mange måder har et ånds- og interessefælleskab med.

Det hører dog med til historien, at den annoncerede digitale revolution, der ville erstatte samtlige papirbøger, er udeblevet, i hvert fald i skrivende stund (2019). Alle undervisere inddrager digitale medier i undervisningen, men mange foretrækker stadig at have en trykt lærebog til eleverne. Papirbøgerne kan betragtes som en avanceret teknologi; og måske det digitale overlegen, når det kommer til muligheden for fokus og fordybelse og et tilsvarende fravær af distraktion.

Fire ud af en række instruktionshæfter til brug med computerprogrammer til undervisningen: SAMTID (1984), SKUM (1984), KOMMUNE (1985) og MUM (1989). Udgivet af Samfundsdata – Samfundsfagsnyt.

Den digitale udvikling udgjorde imidlertid ikke kun en trussel fra oven i form af store, ofte Gyldendal-ejede konkurrenters forsøg på at ændre konkurrencevilkårene til vores ulempe. Med sociale onlinemediers facilitering af nye mødesteder og fællesskaber blev det også muligt at understøtte ”nørde-fællesskaber” à la faglige foreninger som FALS. Medlemskab af FALS’ populære Facebookgruppe forudsætter for eksempel kontingentbetaling til foreningen, og da medlemskab af gruppen er attraktivt, idet man får lynhurtig hjælp og inspiration, har FALS vendt et faldende medlemstal til fremgang. For Columbus har det sikret fastholdelse og udvikling af et fagligt miljø, som er vores eksistensgrundlag og -berettigelse.

Samfundsfags – og forlagets – fundament og fremtid

Det var fra starten fondsbestyrelsens ambition at synliggøre samfunds-fags betydning, ikke kun i gymnasieskolen, men også så vidt muligt i den offentlige debat. I 1991 uddelte man derfor Columbus-prisen for første gang. Prismodtageren var dengang Preben Wilhjelmsen med den begrundelse, at han ”i den offentlige debat holder fast i idéerne om demokrati, ægte politisk engagement og betydningen af saglige argumenter – og som derved gør det spændende at være lærer i samfunds-fag”. Siden da har en lang række mere og mindre prominente enkeltpersoner og institutioner modtaget prisen.

I årenes løb har fonden efter ansøgning også støttet et utal af små og store projekter, nogle gange forfatterrejser, nogle gange samfunds-fagslæreres pædagogiske udviklingsprojekter, men ofte andre aktører som NGO’er med aktiviteter, som er faldet ind under fondens støtteområde. Projekterne har været gode og støtteværdige, men de seneste år har vi i fondsbestyrelsen drøftet, hvordan vi i højere grad kan understøtte det formål, som vi, men ingen andre har, nemlig styrkelse af samfunds-fags stilling og fundament både i uddannelsesverdenen og i mere bred forstand. Derfor har vi dels støttet få projekter med større beløb, blandt andet Aalborg Universitets Surveybank og Vismandsportalen, dels søsat blandt andet et samfunds-fagsdidaktisk tidsskrift, som for første gang

Anna Amby Frejbæk, daværende formand for Columbus' fondsbestyrelse, overrækker Columbus-prisen til Lars Andersen (AE-rådet) og Martin Ågerup (Cepos) i 2014.

kan skabe en dansk offentlighed om samfundsfagsdidaktik på tværs af ungdomsuddannelser, grundskole, læreruddannelse og universiteter. Deciderede forskningsprojekter er også under overvejelse, ligesom vi udgiver bøger, der formidler udenlandsk forskning i samfundsfagsdidaktik og politisk dannelse.

Ved at formidle internationale erfaringer håber vi at kunne bidrage til at give samfundsfag et forskningsmæssigt fundament, som nogle andre fag allerede har, og på den måde give faget fastere grund under fødderne. Det kan forhåbentlig være til glæde for både praktiserende samfundsfagslærere og kommende undervisere og samtidig give rygdækning i de faglige debatter og positionskampe, som faget altid har været

og sikkert fremover også vil komme i. På den måde tror vi, at vi foruden ved at udgive læremidler kan være til nytte og udfylde et behov både i dag og mange år fremover.

Emil Magnus Bjerre

Er 31 år og underviser i samfundsfag på
Midtsjællands Gymnasium, som har
afdelinger i Haslev og Ringsted.

Ny underviser i samfundsfag

Af Emil Magnus Bjerre

I anledning af foreningens 50 år på bagen har bestyrelsen rakt ud til mig og bedt mig om at give et indblik i, hvad det vil sige at starte som ny underviser i samfundsfag.

Min egen vej til gymnasiet

Med mine 31 år er jeg måske ikke den typiske, nyslåede samfundsfaglærer. Jeg er uddannet sociolog fra Københavns Universitet og brugte det meste af min studietid på at læse og diskutere Foucault, Hegel og Arendt og grave mig dybt ned i Frihedens sociologiske idéhistorie (mit speciale). Undervejs blev det til et par studieophold i Tyskland og Storbritannien, og efter 7,5 år fandt jeg udgangen. SU'en slap op, og jeg skulle videre. Som jobsøgende havde jeg svært ved at se mig selv og min teoretiske faglighed i mylderet af generiske jobopslag i det offentlige og søgte mod

undervisningssektoren. Valget var oplagt, da jeg gennem stort set hele min uddannelse havde arbejdet som instruktør på den sociologiske bacheloruddannelse. Jeg bliver motiveret af at undervise, fordi man skal tænke over, hvordan man oversætter faglige pointer til aha-oplevelser for eleverne. Du kan kun være en god lærer, hvis du både har styr på din faglighed og tager pulsen på dine elever.

Vel ankommet i gymnasiet fandt jeg hurtigt ud af, at min uddannelse var for specifik, og lagde en plan i samarbejde med rektor og fagkonsulenten for, hvordan jeg kunne indhente de forsømte fag i Økonomi og international politik. Jeg tog et fag i nationalregnskabet på Økonomisk Institut og er i gang med et fag i international politik ved Statskundskab. Det er fedt at oversætte de faglige pointer, jeg får om formiddagen på universitetet, til et forløb i økonomi med 2. z om eftermiddagen.

Det værste og det bedste

Det værste ved at være lærer i samfundsfag er, når jeg fortæller, hvad jeg laver, og bliver mødt med: "Samfundsfag? Det havde jeg også i gymnasiet. Det er jo sådan et snakkefag!" Det bedste er så at forklare om de høje krav til skriftlighed, vi stiller til vores elever. At der eksisterer seks forskellige skriftlige discipliner, som hver især klæder eleverne bedre på til at møde den akademiske verden og arbejdsmarkedet. At 'Undersøg'-opgaven træ-

**"Jeg møder
den faglige
forening
digitalt."**

ner eleverne i grundighed og aflæsninger af omfattende datamateriale, at 'Sammenlign'-opgaven kræver øje for, hvordan teori kan anvendes til at systematisere kompliceret tekstmateriale, og sidst men ikke mindst at 'Opstil hypoteser'-opgaven (min egen favorit) forener analytiske færdig-

heder med faglig opfindsomhed og giver eleverne alle de bedste forudsætninger (vi ikke selv fik) i samfundsvidenskabernes grundarbejde og for at fortsætte på en akademisk uddannelse. Jeg forestiller mig, at underviserne på de videregående uddannelser i samfundsfag oplever, at de modtager mere kompetente og analytisk parate unge mennesker.

Selv efter et par år med A-hold er det lidt af et mysterium, hvordan eleverne på så kort tid kan favne så omfattende opgaver på så højt niveau. Første gang jeg så et skriftligt opgavesæt, tænkte jeg, at hvis jeg selv skulle besvare det, ville jeg have været lykkelig over et 7-tal.

Min udvidede faggruppe

Jeg møder primært den faglige forening digitalt på Facebook. Det er her, jeg kan blive inspireret af min udvidede faggruppe og også selv bidrage med en ny vinkel, artikel eller øvelse. Min livline er aldrig længere væk end et opslag, selv om de nærmeste fagkolleger er gået for i dag.

Mit eget bidrag til det faglige miljø er startet i en sporadisk deling af artikler og links, og jeg håber, at den i fremtiden kan lede til et samarbejde med fagkolleger om at styrke samfundsfags centrale plads som et forberedende fag til de videregående uddannelser. Hvis vi over for de videregående uddannelser kan understrege den udvikling af analytiske kompetencer, som eleverne får ved at vælge A-niveau, kan vi betone vigtigheden (og måske nødvendigheden) af at vælge en samfundsfaglig studieretning som forberedelse til en samfundsfaglig videregående uddannelse.

Kathinka Skriver

Bestyrelsen for
Dansklærerforeningen (G).
Lektor ved Gribskov Gymnasium.

Gøgeungen der blev voksen

Af Kathinka Skriver

”Samfunds-fag er blevet en gøgeunge i systemet. Rigtig mange unge mennesker synes, samfunds-fag er relevant, og vil gerne have det. Problemet er bare, at det kan ikke bruges til noget som helst.”

Citatet stammer fra en storkøbenhavnsk rektor og blev bragt i Berlingske 12. juli 2012. Da reformen fra 2005 skyllede hen over gymnasierne, var der nok mange gymnasielærere, der ærgerlige betragtede samfunds-fag som denne gøgeunge, der polstrede eleverne med professionelle avislæserkompetencer og ikke meget mere. På mange gymnasier blev samfunds-fag i kombination med engelsk lynhurtigt elevernes foretrukne studieretning, og mange lærere veg i timefagfordelingen uden om netop disse studieretninger. ”Elevtypen” blev problematiseret, og hvad skulle man i øvrigt med et fag, der ikke åbnede døre til den fortsatte uddannelse? Hvad nytte gjorde det at udruste eleverne med indsigt i Ziehe, Bourdieu og Habermas, når det, der efterspurgtes i sam-

Bestyrelsesmøde i Dansk lærerforeningens Gymnasiesektion. De øvrige bestyrelsesmedlemmer har også bidraget til artiklen [her](#).

fundet, var gammeldags færdigheder? Lønligt håbede man måske, at Den Store Bertel ville komme tilbage og underminere fagets nye status som gymnasiets sine qua non i forhold til almindannelse og kompetence-tænkning.

Sådan gik det som bekendt ikke. Og man skal være glad for, at ikke alle ønsker går i opfyldelse. At faget ”ikke kan bruges til noget som helst”, er i den venligste læsning af udsagnet blot udtryk for en utilitaristisk tankegang, hvor nyttemaksimering og samfundsnytte ses som målbare størrelser. Fra forskning til faktura hed det jo også i de dage. Desuden findes der fag, der kræver samfundsfag på B-niveau. En mindre venlig læsning af udsagnet ville betragte det som en reduktiv tilgang til uddannelse og dannelse. Når man læser læreplanen for samfundsfag A, hvor der står, at ”Almindannelsen skal endvidere fremmes ved at give eleverne lyst og

evne til at forholde sig til og deltage i den *demokratiske debat* og gennem undervisningens indhold og arbejdsformer engagere eleverne i forhold af betydning for demokratiet og samfundsudviklingen”, må selv den mest forbenede samfundsfagsskeptiker gøre faget nogle indrømmelser.

Som dansklærere nærer vi en indædt mistro og modvilje over for enhver form for samarbejde, der lugter af dansk som redskabsfag. Man kan lære meget godt af formidlingsopgaver i samarbejde med fysik eller bioteknologi, men vi oplever nok

ganske ofte, at vi reduceres til redskab, og at vores kernefaglighed, arbejdet med udtrykket og de eksistentielle spørgsmål i tilværelsen, ikke levnes meget plads i sådanne samarbejder.

Der forholder det sig anderledes med samarbejdet med sam-

”Her bliver det ganske tydeligt, hvilket almen-dannende potentiale samfundsfag rummer, og at faget absolut kan bruges til alt muligt.”

fundsfag. Ethvert bidrag i den *demokratiske debat* kan underlægges en retorisk analyse, hvor dansk og samfundsfag indgår på lige fod. En retorisk og stilistisk analyse af politiske taler trækker på mange af danskfagets kernekompetencer, og derved opstår der et reelt samarbejde mellem de to fag. Et konkret eksempel kunne være et forløb om forbrydelse og straf. Eleverne præsenteres for, hvordan litteraturen skildrer en samfundsudvikling i synet på straf fra sagaernes æreskodeks over Leonora Christines refleksioner over straf i *Jammers Minde* til Blichers fortvivlede forsøg på i *Præsten i Vejlbj* at gennemskue det, der ikke lader sig gennemskue. Med samfundsfag som mixdouble-partner er det oplagt at se på, hvordan vi taler om straf i moderne tid. Hvordan italesættes og betragtes straf af de politiske partier? Vi arbejder med teksternes kommunikative og retoriske gennemslagskraft, og hvordan magtforholdene afspejles i diskursen. I samfundsfag drager eleverne i byretten og ser, hvordan retspraksis foregår i dag. I sådanne sammenhænge bliver tværfaglige forløb ikke blot en tvangsbolle fra ledelsen, men forløb, der i sandhed kan ”engagere eleverne i forhold af betydning for demokratiet”.

Vi er mange dansklærere, der som censorer ved skriftlig eksamen har vândet os over elevernes forkærlighed for kronikgenren og deres ihærdige (mis-)brug af Giddens, det selvrefleksive moderne menneske og Bourdieus kapitaler. Vi har haft mistanke om, at de mange elever med samfundsfag på A spillede ind på den skæve fordeling af litterære artikler og kronikker. Vi har hemmeligt eller åbent drømt om lidt flere artikler med fokus på litterær analyse. Og alligevel må man som dansklærer formentlig tilstå, at det ville være svært at gå tilbage til tiden før alle havde samfundsfag. Det sker nemlig ganske ofte, at vi trækker på elevernes viden om de politiske partiers ideologier, når vi står med en diskursanalyse, eller deres viden om sociale arenaer, når vi arbejder med Goffmans frontstage og backstage og sproghandlinger. Her bliver det ganske tydeligt, hvilket almindennende potentiale samfundsfag rummer, og at faget absolut kan bruges til alt muligt.

Bredden i samfundsfaget gør det til en taknemmelig samarbejdspartner. Der er fagtrængsel i gymnasierne. Alle fag bidrager til at løfte danselsesopgaven – nogle er nemmere at arbejde sammen med end andre. Og så kan det godt være, at en uhellig alliance af politiske modsætninger tvang samfundsfag igennem og gjorde det til gøgeungen, der begrædeligvis decimerede visse fag. Men hvilken rede man er vokset op i, kan være det samme, så længe man kan synge med mange andre. Muligvis er samfundsfag ikke adgangskrav til særlig mange videregående uddannelser. Men som dansklærere har vi glæde af at blande os med samfundsfag. Tillykke med jubilæet.

Jeanette Axelsen

Formand for Matematiklærerforeningen.
Lektor ved Midtsjællands Gymnasium.

Samfundsfag lukker matematikfaget op

Af Jeanette Axelsen

Faget samfundsfag kom for alvor på dagsordenen med reformen i 2005, hvor alle elever skulle have faget på C-niveau. I grengymnasiet var der en samfundsfaglig gren både på den sproglige og den matematiske linje, men dermed var faget kun for de elever, der valgte at gå i den retning. Med 2005-reformen blev det et fag, der trådte ind som et led i den almene dannelse gældende for alle elever. Og man kunne fristes til at spørge, hvorfor dette ikke skete før? Især når man ser på de mange politiske bevægelser, man så igennem 1970'erne. Vi har som mennesker alle gavn og glæde af at forstå det samfund, vi er en del af, samt vores demokrati – og især at vores måde at lave demokrati på ikke er den eneste måde. Der er andre konstruktioner, hvilket man kan se ved at spejle vores demokrati i

andre demokratier, eller ved at stille kritiske spørgsmål til det samfund, vi er en del af.

Almindelsen med hensyn til at kunne argumentere for et synspunkt og med udgangspunkt i en teori er noget af det, jeg igennem årene

"Samfundsfag kan også bidrage til, at faget matematik kommer til at fremstå nødvendigt."

i samarbejdet med samfundsfag har hæftet mig ved. Man kan ikke bare få lov til at synes noget, som man kan ved et middagsselskab. Og det er heller ikke nok at kunne byde ind med et godt argument. Hvis ikke man kan referere til diverse teoretikere som eksempelvis Giddens og Ericsson

eller inddrage statistikker, så kan man synes og mene alt muligt, men det giver ikke nogen tyngde på vægtskålen i samfundsfag. På dette punkt kan man som matematiklærer lave transfer mellem fagene, idet vi i matematik gerne vil, at eleverne er bevidste om, hvorfor vi kan benytte en matematisk påstand – en såkaldt matematisk sætning – og at man aldrig kan slippe helt godt af sted med bare at komme med en påstand. Hvis ikke den har rod i noget gyldigt og noget, man kan deducere sig frem til via allerede eksisterende sandheder, så har resultatet ikke samme tyngde, fordi det ikke fremstår så entydigt. Men samfundsfag kan også bidrage til, at faget matematik kommer til at fremstå nødvendigt.

Med 2005-reformen kom der den binding ind, at havde man samfundsfag på A-niveau, så var man bundet til matematik på B-niveau.

Første gang jeg havde et løftehold fra C- til B-niveau, udbrød jeg glad, at nu stod jeg med en gruppe elever, der selv havde valgt faget matematik. Her skal indskydes, at også matematik fik indført et obligatorisk C-niveau til alle i 2005. En af eleverne med samfundsfag rakte forsigtigt hånden op for at fortælle mig, hvor naivt et verdensbillede jeg havde. De sad der, fordi de ville faget samfundsfag på A-niveau, og matematik var et nødvendigt onde, de måtte leve med. Med indskrivningen af matematik i læreplanerne for samfundsfag kom der i det mindste en ydre motivation for eleverne for at arbejde med matematik, fordi eleverne nu skal kunne "formulere præcise faglige problemstillinger, herunder hypoteser, og indsamle og bearbejde

[...] materiale, herunder statistisk materiale, til at undersøge og diskutere problemstillinger og konkludere”. Men nogle grupper af elever får også en indre motivation af at se faget matematik anvendt til noget konkret praktisk som at lave kvantitative undersøgelser og hypotesetests – at det er relevant og anvendeligt. Og for elever, der ikke interesserer sig for naturvidenskab, giver samfundsfag en anden mulighed for at se faget matematik anvendt til noget relevant uden for faget.

”Luk samfundet op!” er en titel, man kan støde på, når man kigger på samfundsfagslæreres boghylder. Man kunne sige, at samfundsfag har lukket matematikfaget op, så de klassiske legekammerater fra naturvidenskab nu udvides til også at gælde samfundsfag. Ser man på de lange videregående uddannelser, har man koblingen mellem matematik og samfundsfag i studiet matematik-økonomi. Her står der om studiet, at ”Du udvikler dine analytiske og logiske evner, og du opnår et dybtgående kendskab til matematiske og statistiske teorier. Store dele af uddannelsen er tilrettelagt efter dine faglige interesser, og du kan specialisere dig inden for matematisk finansiering [eller] nationaløkonomi [...]”. Dette viser, at matematik også kan åbne faget samfundsfaget med analytiske og logiske evner tilegnet fra matematikken, og som måske kan bidrage til andre vinkler på samfundsfaget. Og går man længere ned i studieplanerne, ses det, at den matematik, som fagene mødes omkring, er statistik og sandsynlighedsregning samt matematisk analyse.

Da man i 2005 mødte det tværfaglige arbejde gennem AT og studieretningsprojektet, kom der også for lærerne en ydre motivation for at arbejde sammen i fagene og ikke mindst på studieretninger med samfundsfag, hvor fagene også skulle tones mod samfundsfag. Men selv om man kunne fristes til at sige, at vi blev tvunget oppefra i uddannelsessystemet, så betød AT sammen med studieretningsprojektet, og at faget matematik blev skrevet direkte ind i læreplanen for samfundsfag, at vi skulle snakke sammen og tale samme sprog. Igennem arbejdet med fagernes metoder og emnet statistik især, blev det tydeligt, hvor det ene fag stoppede og det andet startede. Dette har givet anledning til et samarbejde mellem lærerne ude på skolerne i de to faggrupper, hvor hypotesetest og χ^2 -fordelingen samt regression og R²-værdier blev begreber,

hvor vi fandt ud af, at vi med fordel kunne arbejde sammen og snakke samme sprog. Det gav også anledning til et samarbejde mellem de faglige foreninger FALS og Matematiklærerforeningen, hvor kurser blev udviklet med henblik på det faglige samarbejde om netop statistikken. Men vi fandt også ud af i begge fag, at det ikke er så nemt at opnå enighed om netop hvad der ligger i de begreber, som vi så er fælles om.

Sluttelig skal det slås fast, at fagene matematik og samfunds-fag har noget at sige hinanden. Ikke bare fordi der i læreplanerne står, at vi skal sige noget til hinanden, men fordi fagene giver anledning til at åbne fagene over for eleverne på en meningsfuld måde – og måske også for lærerne. Det gode er, at ingen af fagene skal stå til fals for faglighed i samarbejdet, men kan med fagets metoder nå dybere ned i nogle indsigter. Samfunds-fag har haft det flotte mod at skrive matematik ind i læreplanerne og insistere på, at eleverne skal kunne lave kvantitative analyser ud

“Man kunne sige, at samfunds-fag har lukket matematik-faget op.”

fra data og se sammenhænge mellem variable størrelser. I matematik skal man arbejde med virkelige data. Data, vi i og for sig kunne lave inden for matematikfaget selv via små forsøg eller ved at kigge mod naturvidenskab. Men

at kigge mod samfunds-fag giver mulighed for at inddrage aktuelle problemstillinger fra medierne ved at hente store datasæt fra databaser, hvor man kan have stor glæde og gavn af en samfunds-faglig viden for at finde og forstå de data, man skal bruge for at kunne undersøge og svare på nogle af de spørgsmål, man kan svare på ved hjælp af matematik.

Når vores demokrati i år fejres Grundlovsdagen ved at gå til valg, og der på tv og i medierne generelt vil foregå en masse omkring det politiske spil og det danske demokrati, så kan vores elever følge med og forstå, hvad der foregår, ud fra en kvalificeret viden om de politiske idéer, valg-systemet i Danmark, konfidensintervaller og usikkerhedsberegninger og eventuelt mandatfordelingsproblemer og agere som dannede borgere qua deres viden fra gymnasiet og deres viden fra samarbejdet mellem samfunds-fag og matematik.

Mikkel Vedby Rasmussen

**Professor i statskundskab, dekan for det
samfundsvidenskabelige fakultet,
Københavns Universitet.**

Kompetente, korporative og kosmo- politiske

Af Mikkel Vedby Rasmussen

Det er noget med lyset; når jeg tænker på dagen, så regner det aldrig, men tværtimod er campus altid badet i sensommersol. Det er noget med en måde, som folk møder på arbejde på den dag. Der er en anden svirp i ens skridt, når man har talt med tutorerne, som venter i porten på de nye studerende. Og denne følelse af forventninger og nye begyndelser har i løbet af dagen spredt sig ind på selv det mest støvede kontor og til den længste kø i kantinen. Der er noget helt særligt ved den dag, de nye studerende ankommer til universitetet.

For mig som institutleder på Statskundskab i København og siden dekan for Det Samfundsvidenskabelige Fakultet er det en helt særlig oplevelse at byde hundredvis af nye studerende velkommen til Køben-

havns Universitet. Det er bestemt også noget særligt at sende de færdiguddannede bachelor og kandidater ud i verden henholdsvis tre og fem år senere, men at byde velkommen har sin helt egen magi. Så selv om der i gennemsnit er 13 nedbørsdage i august og 14 i september, og det

"På statskundskab har vi faktisk måttet øge sværhedsgraden på vores første-semester-undervisning i en række fag, fordi vi havde undervurderet kompetencerne hos de studerende."

således simpelthen ikke kan være korrekt, at al studiestart omkring 1. september sker i sensommersol, så står de dage i et særligt skær. Det skyldes selvfølgelig, at det er noget særligt at modtage en ny årgang, som man skal arbejde med de næste 3 til 5 år. Det er arbejdet, der begynder her, og nye begyndel-

ser er altid spændende. Men lyset skyldes måske også, at man på det tidspunkt særlig klart ser, hvilke kompetencer de nye studerende kommer med fra deres gymnasiale uddannelse, og hvilke drømme de har om, hvad de kan opnå med deres universitetsuddannelse. Efter overraskende kort tid, så har "russerne" taget deres universitetsidentitet på sig, og dette skel står mindre klart.

Siden de gamle grækere har de ældre generationer beklaget sig over, at ungdommen var følgtig og uforstandig. Formentlig brokkede særligt ældre mænd sig allerede i stenalderen over, at de unge slog flint mere sjusket, end de havde fået lov til, da de var unge, men grækerne er de første, som gør de unge generationer til en særlig truet og truende kategori. I et demokrati er de unge en ny generation af vælgere, og hvis de får nye idéer, så truer det den bestående orden. Sokrates blev dømt til døden for at fordærve ungdommen, hvilket viser, at borgerne i Athen ikke troede, at de unge kunne gennemskue hans logik-lege og se, at han var anti-demokrat. Ungdommen bliver således på den ene side svag, og skal derfor beskyttes, men er på den anden side farlig, fordi den måske ikke vil lade sig beskytte og har sine helt egne idéer. I dag frygter vi, at ungdommen bliver ødelagt af for meget tid foran en skærm, når de er yngre,

og frygter, når de bliver ældre, at der er for mange af dem, som får en gymnasial, og siden en universitær uddannelse, til, at niveauet kan være som dengang, vi gik i gymnasiet eller på universitetet.

Men lige så længe som de ældre har klaget over de unge, lige så længe har ungdommen været betragtet som langt mere autentisk end de ældre generationer. Rousseau ønskede netop, at børnene skulle opdrages i pagt med naturen, snarere end fedtes ind i samfundets uretfærdigheder. Derfor står de unge uden for et samfund, hvor de endnu ikke har stemmeret eller ejendom nok til at have mere prosaiske interesser. Greta Thunberg får således stående ovationer for at tale for miljøet, som Malala Yousafzai nogle år før fik stående ovationer for at tale om uddannelse. Følger man denne tankegang, så skal både gymnasiale og universitære uddannelser være apps, som hele tiden kan opdateres og udskiftes efter de behov, som de studerende selv mener at have for deres uddannelse, fordi de har et mere autentisk syn på, hvilke kompetencer de behøver, end en ældre generation af undervisere.

I stedet for at gøre de unge til argumenter for sædernes forfald eller tage dem som gidsler i en politisk dagsorden, så burde man se på, hvad de opnår på deres egne præmisser. De nye studerende, som møder op på universitetet i sensommersolen, er kompetente, korporative og kosmopolitiske i en grad, som gør de sure gamle mænd til skamme, men som samtidig også betyder, at de er alt for selvbevidste til at lade sig spænde for de talrige ideologiske vogntog, som bliver rullet frem i denne tid. Men netop fordi de er så kompetente, så bliver det, som de rent faktisk kan, også en smule usynligt i en offentlig debat, som insisterer på at betragte dem enten som mennesker, der drikker for meget og laver lidt, eller som abstrakte symboler på rigtige meninger. Alt for sjældent interesserer vi os for de kompetencer, som de rent faktisk har.

De studerende, som jeg møder på campus, er tydeligvis kompetente. De har et godt greb om samfundsvidenskabelige teorier og forståelse for anvendelsen af disse teorier. På statskundskab har vi faktisk måttet øge sværhedsgraden på vores første-semester-undervisning i en række fag, fordi vi havde undervurderet kompetencerne hos de studerende. De studerende har gode færdigheder inden for anvendelsen af samfundsvi-

denskabelige metoder, og selv om det selvfølgelig er et område, hvor vi forventer at flytte dem langt i løbet af deres uddannelse, så er deres færdigheder inden for statistik og andre kvantitative og kvalitative redskaber, som de skal anvende, så gode, at vi kan starte på et højt niveau og forvente, at de fleste hurtigt følger med.

De studerende, der starter på det samfundsvidenskabelige fakultet på KU, er korporative, nok også mere end tidligere generationer har været. Jeg oplever bestemt ikke en generation af individualister, som er sig selv nok. Jeg oplever derimod en række unge mennesker med en meget stærk fornemmelse for, hvad de kan bidrage med og opnå ved at indgå i samarbejde med andre. Om dette samarbejde er en læsegruppe, en debatklub eller en revy, er måske af mindre betydning. At mange af vores kandidater ender som ledere i det private og offentlige, ser man tydeligt

“De gymnasiale uddannelser har langt bedre muligheder for at kombinere sprogfag og samfundsfag, end vi har.”

i, at de er optaget af at gøre en forskel ved at organisere aktiviteter sammen med andre. Her er det min opfattelse, at de i vidt omfang fortsætter et foreningsliv fra deres gymnasiale uddannelser. Hvor tidligere generationer af studerende har set

universiteter som et sted, hvor man mødte op for at modtage undervisning, er de studerende i dag på campus i længere tid og bruger denne tid til en lang række aktiviteter, som er direkte og indirekte forbundet til undervisningen. Vi skal således i langt højere grad tænke universitetet som et akademisk miljø, hvor undervisning er ét lærings- og udviklingselement blandt andre, der former den akademiske oplevelse, som den studerende har i løbet af sin studietid.

At de studerende er kosmopolitiske, afspejler en generation, som er vokset op under globaliseringen, men det er tydeligt, at forståelsen af globale sammenhænge er noget, som de ikke alene lever i, men også har lært at analysere og reflektere over. Jeg er sikker på, at vi har forskningsmiljøer, som tiltrækker unge med en særlig interesse i internationale

forhold, og at de i deres fritid oplever et København, som i stigende grad er en global metropol, og har studenterjobs i private og offentlige organisationer, hvor arbejdet har en international dimension. Det er en del af deres akademiske oplevelse, men selv når vi tager højde for de forhold, så kan jeg ikke tro andet, end at deres kosmopolitisme også afspejler undervisningen i samfundsfag (og formentlig også i andre fag).

Alt i alt er jeg imponeret over de kompetente, korporative og kosmopolitiske studerende, som jeg møder. Jeg oplever en høj grad af sammenhæng mellem, hvad de kan, og hvad vi gerne vil lære dem. Hvis jeg har en bekymring, så er det, at den bredere forståelse af samfundsfag, som de har, når de ankommer til universitet, bliver erstattet af en mere enspolet uddannelse i discipliner (statskundskab, økonomi, antropologi osv.). Der er en styrke i en stærk faglighed, men der er forskel på et stærkt fokus på de teorier og metoder, som studiet af et givet emne kræver, og så at forstå alle emner ud fra et sæt teorier og metoder. Dermed knægter vi i disciplinernes navn den korporative og kosmopolitiske hånd, som de studerende kommer med, til fordel for disciplinens tro på, at alting kan eller skal ses i en bestemt optik.

Hvis jeg skulle ønske, at de dygtige studenter var endnu bedre, så skulle de være bedre til at skrive. Dansk samfundsfag har nok aldrig været kendt for inspirerende prosa – selv om nogle af disciplinens nestorer, for eksempel Erling Bjøl, bestemt havde en skarp pen – men efterhånden som tal fylder mere og mere i disciplinerne, så er der en reel fare for, at samfundsfaglige studerende skriver deres opgaver, som var der tale om kemi-rapporter. Det er ikke et godt afsæt for at skrive gode notater eller policy-papers, der ændrer folks syn på en problemstilling. Det kræver, at man kan opstille et argument, føre sin læser igennem det og give læseren en overbevisende, æstetisk oplevelse. Det skal vi være bedre til at lære dem på universitetet, men de gymnasiale uddannelser har langt bedre muligheder for at kombinere sprogfag og samfundsfag, end vi har.

Vil også fremtidens russere ankomme til campus i sensommerskolen som kompetente, korporative og kosmopolitiske unge mennesker? Jeg kan frygte, at en folkeskole, hvor læring i et skræmmende omfang er blevet erstattet af tests, og undervisning alt for ofte består i at forberede sig

på disse tests, skaber et funktionelt syn på læring hos eleverne, efter hvilket de læser for eksamen, snarere end for at udfordre deres nysgerrighed. Det rammer de gymnasiale uddannelser før universitetet, men vil formentlig kræve, at vi alle skal arbejde endnu mere på at fremme nysgerrighed og kreativitet. Begge dele bliver centrale kompetencer, hvis samfundsvidenskaberne skal uddanne kandidater, som kan forstå samfundsmæssige problemer og komme med relevante løsninger på problemerne.